1974
Haziran
Sayı 18
7.5 TL.

yeni adımlar

aylık sanat ve siyaset dergisi

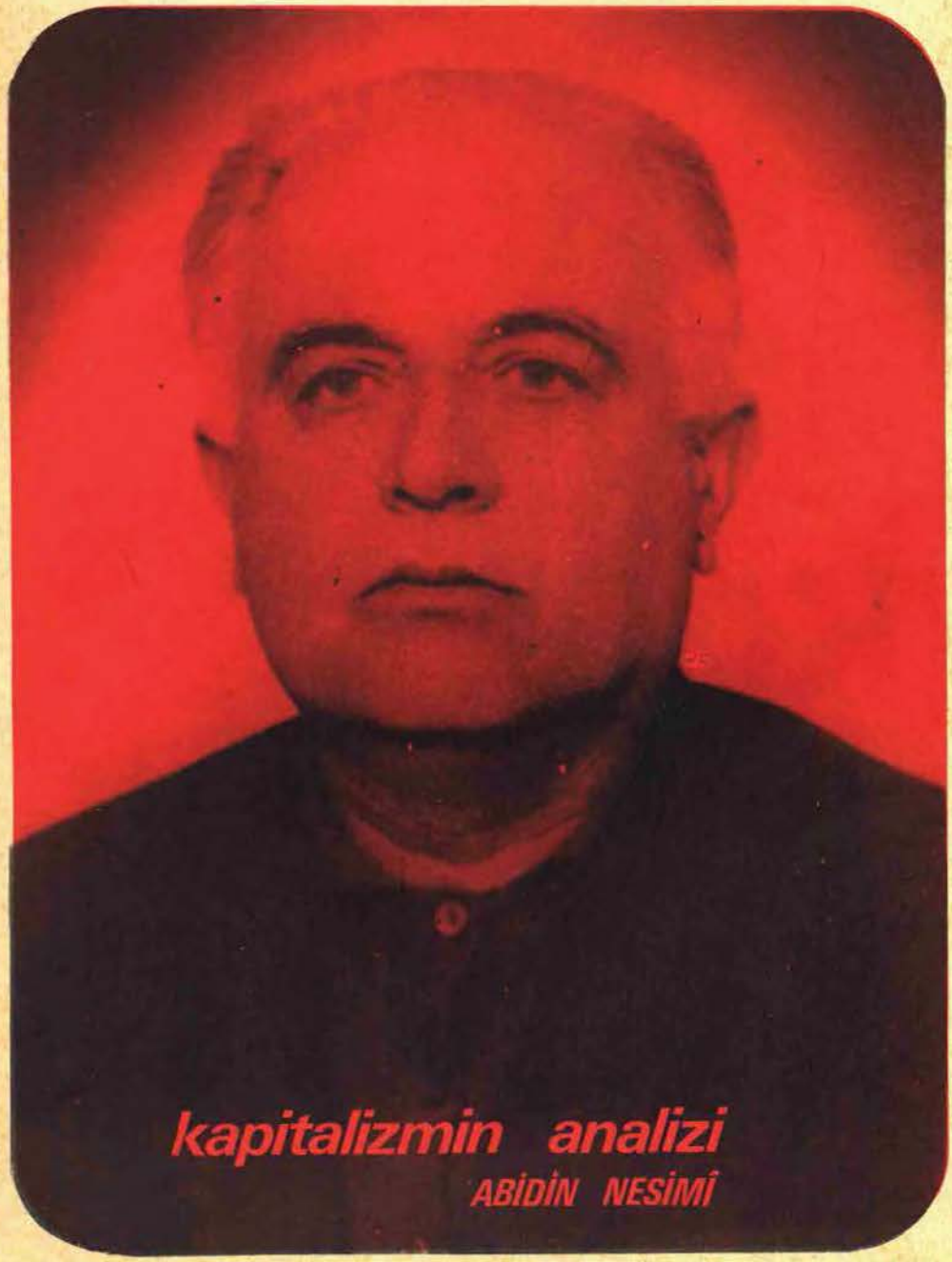

kapitalizmin analizi

ABİDİN NESİMİ

h. denis

marksist değer teorisi ve kapitalizm

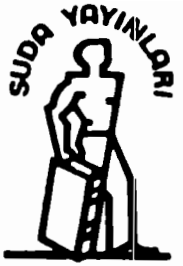

orhan suda P. K. 1 sirkeci - İstanbul

yeni adımlar
aylık sanat ve siyaset dergisi
HAZİRAN 1974
SAYI : 18

Duyuru	2
Toparlanalım, **Orhan Suda**	4
Çağ-içi işkenceler devam ediyor	6
Olaylar, Yorumlar, **Metin İlkin**	9
Yine Sevdam Ayaklandı, **M. Arıcan**	23
Kapitalizmin Analizi, **Abidin Nesimî**	25
Günaydın İnşaat İşçileri, **İ. Osmanoğlu**	38
Film Bitti, **Hakkı Gümüştaş**	40
Osmanlı Divan Edebiyatı, **Abidin Nesimî**	45
Ülkü, **Kenan Kayacanlar**	52
Dinamo ve «Mapushanemden Şiirler» **Adil Gülvahaboğlu**	56
İdam cezaları kaldırılmalıdır	62
Devrimci Yayınevleri Bildirisi	69

Yönetim ve yazışma: Garant İşhanı, 36/11, Cağaloğlu - İstanbul / Baskı-dizgi: Latin Matbaası / Kapak basımı: Evren Ofset / İzmir dağıtım: Kıvılcım dağıtım / Ankara dağıtım: Odak dağıtım / Abone: Yıllığı 75, altı aylığı 40 / Dış ülkeler: Yıllığı 125, altı aylığı 65 / Gönderilen yazılar basılsa da, basılmasa da geri verilmez. Abone ve havale: Orhan Suda, P.K. 1, Sirkeci İstanbul.

Kurucuları
Metin İlkin - Orhan Suda
Sahibi
Orhan Suda
Sorumlusu
Emir Ünalan

DUYURU

Geçen yıl büyük bir ilgi gören ve 70'den fazla hikâyecinin katıldığı **Yeni Adımlar Sabahattin Ali Hikâye Yarışması**'nın 1974 yılı için katılma şartları aşağıda belirtilmiştir.

Seçici Kurul

FAKİR BAYKURT

VEDAT GÜNYOL

CEMALETTİN AYKIN
(Aix-En-Provence
Doğu Dilleri Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü Öğretim Görevlisi)

METİN İLKİN

ORHAN SUDA

Sabahattin Ali Hikâye Yarışması'na

a) Dileyen herkes, şimdiye kadar hiçbir yerde yayınlanmamış **iki hikâye ile** katılacaktır.

b) Hikâyelerin konuları ve kişileri devrimci açıdan işlenmiş olmalı ve küçük burjuva çevrelerin jargonu ile değil, halkımızın büyük çoğunluğunun ortaklaşa kullandığı dille kaleme alınmalıdır.

c) Katılma süersi 1 Kasım 1974'de sona erecektir. Bu tarihten sonra gönderilen hikâyeler yarışmaya katılamaz.

d) Gönderilecek hikâyelerde **müstear ad** kullanılamaz.

e) Hikâyelerin çift aralıkla daktiloda yazılmış olması, ve her hikâyeden **beş nüsha** olmak üzere 10 nüsha gönderilmesi şarttır. Zarfların sol üst köşesine **Yeni Adımlar Sabahattin Ali Hikâye Yarışması** diye yazılmalıdır.

f) Hikâyeler uzun ya da kısa olabilir.

g) Seçici Kurul, gönderilecek hikâyeleri 15 Aralık 1973 tarihine kadar incelemiş olacaktır.

h) Seçici Kurul'un değerlendirme ve oylama sırasındaki konuşmaları ve görüşleri teype alınacak, birinciliği ve ikinciliği kazanan hikâyeler Yeni Adımlar'ın **1974 YILLIĞI**'nda yayımlanacaktır. Kazananların ödülleri kendilerine verilecek, taşrada oturuyorlarsa, postayla gönderilecektir.

i) **Birinciye 3000.-, ikinciye 2000.-** lira ödül verilecektir.

Yazışma adresi :

Orhan Suda
Yeni Adımlar
P.K. 1 Sirkeci/İSTANBUL

Orhan Suda

TOPARLANALIM

Elli yılı aşkın bir zamandan beri **bölünerek** çoğaldık. Yani Türkiye sosyalist hareketinde, son tahlilde, karyokinez bir çoğalmaya tanık olduk. En yiğit devrimciler canlarını verdiler mücadelelerle geçen bu hareket içinde... Gencecik arkadaşlarımız, müşterek amacımızı gerçekleştirebilmek için: kardeşçe bir hayatın hüküm sürdüğü gerçekten sosyalist bir toplumu kurmak için ölümün kucağına atıldılar. Ve bütün yoksunluklara, başarısızlıklara, yenilgilere rağmen, işçi sınıfımızın öncülüğünde katıksız bir sosyalist parti kurmak ve bunun etrafında kenetlenmek fikri kafalarda her gün biraz daha köklendi.

İyi niyetle ve taptaze bir inançla yola çıkıldı. Ama son on yıllık sosyalist hareket içinde yer alan her grup, genellikle, **ben-merkezci** bir tutumda ayak diredi. İdeoloji ve eylem birliği köklü bir şekilde kurulamadı.

Üç yıllık **balyoz-çağını** estirenler, açıkça söylemek gerekir, bölünerek çoğalmış olmamızdan bir hayli yararlandılar.

Biz Türkiye sosyalist hareketini hepimizin müşterek bir mirası olarak kabul ediyoruz. Kimseye büyük evlât hakkı, aslan payı tanımıyoruz. Sosyalist hareketimiz, hataları ve sevaplarıyla müşterek çabamızın ürünüdür. Sosyalist hareketin geçirdiği bütün hastalıkları bir bir sıralayarak, zamanda ve mekânda bütün bu hastalıklardan münezzehmişçesine **tek-ben'li, ben-merkez'li** girişimlerde bulunmanın ideoloji ve eylem birliğini sağlayamayacağı ve son tahlilde, çok zararlı olacağı inancındayız.

Sosyalist harekete katılan grupların, kişilerin, taşıdıkları bütün kusurlara rağmen, birbirlerinden öğrenecekleri çok şey vardır. Çünkü tecrübelerimiz artıyor, siyasî eylem alanımız genişliyor. Ülkemizi ve dünyayı bilimsel sosyalist açıdan yorumlayıp kardeşçe bir hayatı kurmanın yollarını arıyoruz. En önemlisi de, geçmişten ders almanın ve gerçek bir özeleştiri yapmanın kaçınılmaz olduğu bilincine varmış olmamızdır.

Şartlar ne kadar ağır olursa olsun, gündemdeki mesele işçi sınıfının partisini kurmaktır. Bunu gerçekleştirmek için ilk ağızdcı yapılması gereken nedir? ve neye göre yapılmalıdır? Şu nirengi noktaları etrafında toplanmak, bu soruyu çözmede gerekli ilk adımdır :

1 — İşçi sınıfının ideolojisine inanmak,
2 — İşçi sınıfının öncülüğünü kabul etmek,
3 — İşçi sınıfının partisi içinde birleşmek.

İlk cışamada, bu nirengi noktalarından hareket eden grupların, fraksiyonların ve kişilerin kendi aralarından seçecekleri temsilciler, işçi sınıfının partisini kurmak, bunu gerçekleştirmek konusunda açık-seçik bir görüşe varmaya çalışmalıdırlar. Bu sağlandığı takdirde, yani bilimsel sosyalizmin ışığında ve sosyalist hareketin genel örgütlenme ilkelerine göre işçi sınıfının gerçek partisini kurmanın zarureti üzerinde anlaşmaya varıldığı takdirde, bunu gerçekleştirmenin pratik ve hukukî yolları konusunda, böyle bir partinin programını, merkez organını, stratejisini tesbit etme konusunda gerçekten etkin olacak sosyalistler, çeşitli grupların kendi aralarından seçtikleri yetkili kişiler olarak işe dört elle sarılmalıdırlar.

Söylendiği kadar kolay olmayan bu çok güç ve çok yorucu çabcı için, büyük bir sabırla ve her şeyin hakkını vererek, ama bilimsel sosyalizmin örgütlenme ve eylem alanındaki ilkelerinden en ufak bir taviz vermeksizin bir araya gelelim. **Bölünerek değil, bilimsel sosyalizmin temel ilkeleri etrafında kenetlenerek çoğalalım.**

«ÇAĞ-İÇİ» İŞKENCELER DEVAM EDİYOR

MAMAK ASKERİ CEZAEVİNDEKİ SİYASİ TUTUKLULARIN CAN GÜVENLİĞİ TEHLİKEDE. ŞAFAK DAVASI SANIKLARI AÇLIK GREVİNE BAŞLADI.

BÜTÜN DEVRİMSİ KURULUŞLAR, BÜTÜN DEVRİMCİLER, İŞKENCELERE, FAŞİST UYGULAMALARA KARŞI OLANCA GÜÇLERİYLE DİRENMELİDİRLER.

YENİ ADIMLAR

3 No.lu tutukevindeki kadın tutuklular başbakana ve yetkililere şu telgrafı çektiler :

«31.5.1974 günü 3 Numaralı Askerî Mahkemede görülen TİİKP davasına giden tutuklu arkadaşlarımıza cezaevi idaresi tarafından saldırılmıştır. Avukatların yaptığı basın toplantısından olayları öğrenmiş bulunuyoruz. Arkadaşlarımız başlarında Burhan Poturga'nın bulunduğu otuz kadar inzibat eri tarafından elleri kelepçeli olduğu halde dövülmüşlerdir. Raif Çakır'ın gözbebeği dağılmıştır. Yusuf Vargun ve Salih Pekin'in sağ kolları tutmamaktadır. Diğerlerinin ne durumda olduğu bilinmemektedir. Burhan Poturna, «Sizi buradan sağ çıkarmayacağız» diye tehdit etmiştir. Cezaevi Müdürü Albay Ali Pilgir, bu duruma seyirci kalmıştır. Cezaevlerindeki baskı haberi ve faşist uygulamaların kaldırılmaları yolunda mahkemelere ve çeşitli yerlere müracaatlarımız olmuştur. Bu baskıların en önde gelen uygulayıcılarının Burhan Poturna, Ayhan Kut-

luer ve Metin Denli olduğunu bildirmişizdir. Buna rağmen bu konuda hiç bir tedbir alınmamıştır. Son olaylar da askerî cezaevlerinde can güvenliğimizin bulunmadığını göstermektedir. 3 Numaralı Askerî Tutukevindeki kadın tutuklular olarak olayları protesto etmek için açlık grevine başlamış bulunuyoruz. Bütün demokratik ve vatansever kuruluşların can güvenliğimizin sağlanması ve devam eden faşist uygulamalara karşı mukavemete çağırıyoruz.

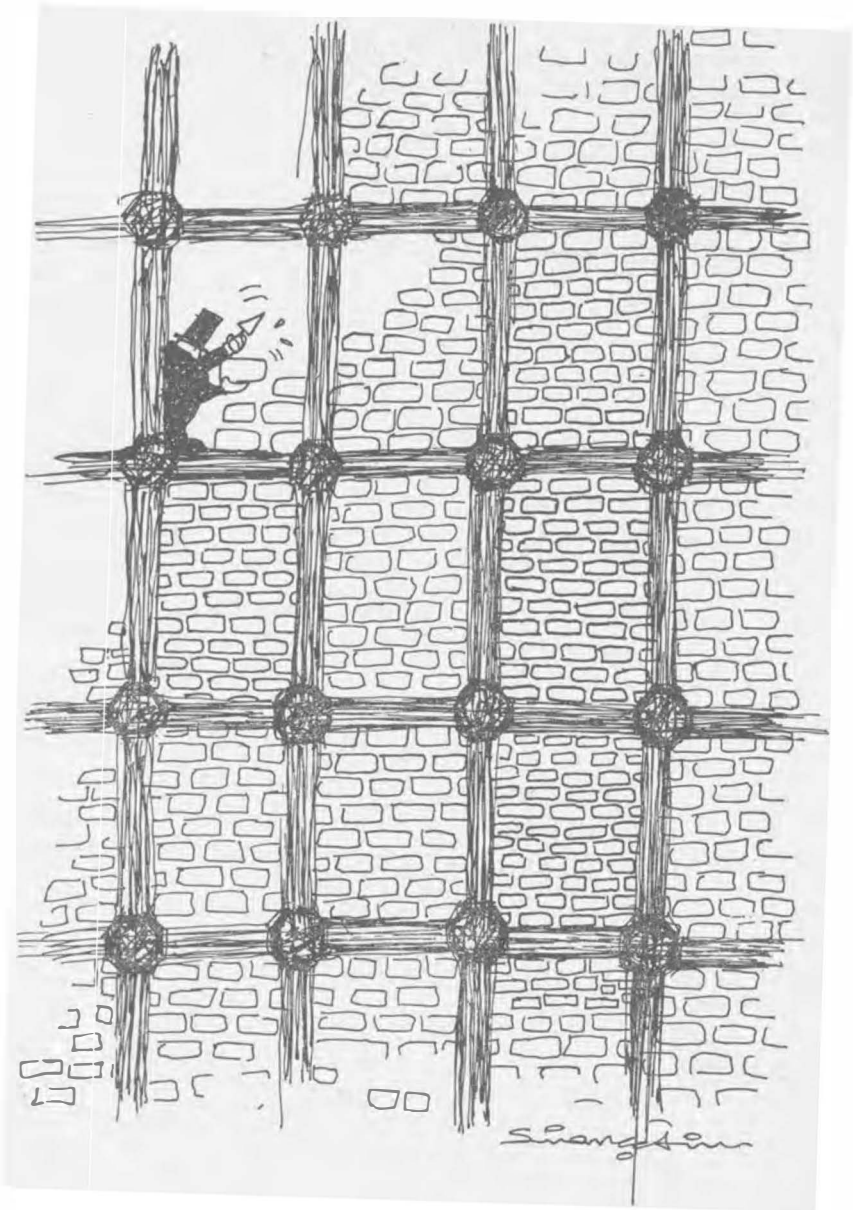

Metin İlkin

OLAYLAR VE YORUMLAR

Geçtiğimiz yıllar ve aylar içinde kapitalizmin beşiği Batı Avrupa ülkelerinde, türlü etkenlerle, ekonomik ve sosyal çalkantılar doruğa ulaşırken, Avrupa proletaryasının sosyalist mücadelesi yeni aşamalara erişti. Genel olarak emperyalizmin, özel olarak gerileyen burjuvazilerin, açık saldırılar yerine engelleme politikalarına başvurmalarına tanık olduk. Şimdi de, denizaşırı sömürgelerindeki zengin maden kaynaklarına rağmen Batı Avrupa'nın, halkı en yoksul olan (kişi başına yıllık gelir ortalaması 390 dolar) ülkesi Portekiz'de, darbeyi izleyen kitle hareketliliğinin sosyalist disipline dönüşmesinden korkularak Spinola reformizmiyle bütünleşildiğini görüyoruz.

Bir yandan da, Moskova çizgisindeki Komünist Partiler burjuvazilerin engelleme eylemlerine destek oluyorlar. Meselâ, Amerikan Komünist Partisi, Fransız seçimlerinde Mitterand'ın kazanmasının işçi sınıfının zaferi olacağını buyuruyordu. Portekiz Komünist Partisi ise Spinola'nın kapitalist hükümetinde koalisyon ortağı.

PORTEKİZ

Portekiz sömürgeciliği olgusu özel bir mahiyete sahiptir. Öteki sömürgeci güçler gibi bağımsızlık savaşları karşısında esneklik gösterememiş, bir sömürge imparatorluğu (!) olarak kalmakta direnmişti. Bununla birlikte, Portekiz, Avrupa ekonomik ve siyasî ortamında hiç bir zaman etkin bir güç olamamıştır. Çünkü, 17. yüzyılın ikinci yarısından beri İngiltere'nin ekonomik ve siyasî vesayeti altındaydı. Bu yüzden de, merkezde ve sömürgelerindeki

üretim kaynaklarının zenginliğine rağmen ağır sanayiini kuramadı. Daha doğrusu, İngiliz emperyalizmi, çıkarları zedeleneceği için, onun sanayileşme yollarını kapadı sürekli olarak. Açıkça görülüyor ki, sömürgeci Portekiz geri bıraktırılmış bir ülkedir. Bugün Portekiz'de üretim güçlerinin yüzde yetmiş beşi tarım işçisidir. Ve geri bıraktırılmış bir ülke emekçisi olmanın bütün ekonomik yükünü taşıdığı gibi, yarım yüzyıllık bir diktatötrlüğün zulüm ve işkencesine de katlanmıştır.

Devrilen Caetano Hükümeti, büyük toprak sahipleri, işbirlikçi burjuvazi ve bürokratlar koalisyonuydu. Bu hükümet, faşist yöntemlerle eğitilmiş ordulara, ve kendi halkına karşı Millî İstihbarat Teşkilâtı'nın işkence etmeye ve başka yasadışı işlemler uygulamaya yetkili üç bin polisine dayanıyordu. Sömürge halklarının bağımsızlık mücadele ve savaşları karşısında durmaksızın gerileyen ve bir yenilgiler tarihi yaşayan Portekiz ordularının içinde bile bir muhalefet cephesinin oluşması Başbakan Caetona'yu son desteklerinden de yoksun bırakıyordu. Yakın çevre içinde de çatlaklar belirmiş, Caetano, yol ve iktidar arkadaşlarından bazılarını görevden uzaklaştırmak zorunda kalmıştı. General Francisco da Costo Gomes gibi, General Antonio de Spinola da bunlardan biridir.

Spinola, «Portekiz ve Geleceği» adlı kitabında neokolonyalizmi savunuyordu. Bu da, sömürgeler toptan elden çıkmasın, Portekiz'deki sınıf egemenliği tümden yıkılmasın diye gördüğü tek çıkar yoldu. Şimdi Spinola, karar mevkiinde.

Darbe ve sonrası

25 Nisan saat 12.30'da, Lizbon Radyosu, sevilen bir folk türküsünü çaldı. Türkü, Başbakan Marcello Caetano hükümetini birkaç saat içinde alaşağı eden darbenin başlatılması için Askerî Birliklere verilen hareket parolasıydı.

Çok az silâhlı dirençle karşılaşıldı. Caetano'yu savunmaya çağrılan yalnız iki zırhlı birlik gelmişti üzerlerine. Ve Caetano, aynı günün akşamı saat 19.30'da teslim olmak zorunda kalacaktı.

Kendilerine, Silâhlı Kuvvetler Hareketi adını veren darbeci subaylar, General Antonio de Spinola başkanlığında «**Ulusal Kurtuluş Cuntası**» formasyonunu ilân ediyorlardı. Spinola, 14 martta görevden alınmış bir generaldi. Yedi kişiden oluşan cuntanın içinde Spinolcı gibi, görevden alınmış başka general ve subaylar da vardı.

Cuntanın ilk bildirisi, darbenin gerekçesini açıklıyordu. «Denizaşırı ülkelerde on üç yılı aşkın bir zamandır savaşılmasına rağmen, Portekiz halklarına barış getirecek bir denizaşırı politikası saptamayı başaramayan iktidarı devirdik...» Bildiride, Portekiz halkları sözüyle Portekiz halkı ve Portekiz'in sömürgelerindeki Afrikalı halklar kastediliyordu.

Darbeden bir gün sonra, bir basın toplantısı yapan Spinola, üç hafta içinde «geçici bir hükümet»in kurulacağını ve bir yıl içinde de seçimlere gidileceğini açıklıyordu. Basın sansürünü kaldırdığını, siyasal parti, sendika ve siyasî amaçlarla başka örgütler de kurulabileceğini, toplantı ve yürüyüşlerin hiç bir izne bağlı olmaksızın özgürce yapılabileceğini de sözlerine ekliyordu.

27 nisanda, Caxias ve Peniche hapishanelerinden doksan dokuz siyasî tutuklu serbest bırakıldı. Caxias Hapishanesi hücreleri, bu kere, siyasî polis mensuplarıyla dolduruldu. Bu durum tarihin ters döndüğü için değil, siyasî polis mensuplarının can güvenliğini sağlamak içindi. Zira halk, darbenin başarıldığı dakikadan başlayarak siyasî polisin izine düşmüştü. Çünkü sosyalistlerin yanı sıra ilericiler de, liberallerin bir kısmı ve zaman zaman ajan ve provakatörlerin tuzağına düşmüş olan ilgisiz kişiler de polisin ömür boyu unutamayacakları işkencesinden geçmişti. New York Times gazetesinin Lizbon muhabiri Henry Giniger, 26 nisan günlü gazetesinde şöyle yazıyordu: «Halk, büyük bir hırsla, tutuklulara işkence yapmakla ünlü olan siyasî polisleri arıyor. Yakaladıklarını linç etmeye kalkışıyorlar. Ordu Birlikleri, yakalanan siyasî polisleri halkın elinden almakta güçlük çekiyor...»

Amerikan emperyalizmi nasıl görüyor

Amerikan burjuvazisi, cuntaya imzasını atmak için Spinola'nın bunu ilân etmesini bile beklemedi. Darbenin ertesi günü, New York Times gazetesi, Cuntayı, «Portekiz'de demokrasiyi kurmak ve Afrika sömürgelerinde barışı sağlamak için kararlı idealist Portekiz subaylarından» oluşan bir kuvvetin beyin takımı diye propaganda ediyordu.

Nato'nun, merkezde baskı ve terörle iktidarda duran ve Afrika sömürgelerinde de sonuçsuz savaşlar sürdüren bir ülkenin üyeliğinden dertli olduğu, şimdi, Spinola programını uygulayabilirse, Nato'ya yeterli asker verebilecek ve başka yükümlülüklerini de yerine getirebilecek bir üye kazanacağı... görüşlerini içeren yazılar yazıldı.

28 nisan günlü Times, İspanyol ve Yunan ordularının Portekiz ordusunu örnek almalarını, Spinola'yı izlemelerini öneriyordu :

«General Spinola'nın darbesi ve ilân ettiği program, İspanya'nın demokrasiye kavuşması gereğine inanan unsurları -hattâ bazı ordu komutanlarını- yüreklendirici niteliktedir.»

«General Spinola'nın hareketleri, General Demetrios Ioannides'in demir pençesi altında, tehlikeli akımlar ve artan baskı içinde bulunan Yunanlı subayları da yüreklendirecektir.»

Spinola ve meseleleri

Spinola, 1930 yılından beri ordu subayıdır. İspanya işsavaşında Cumhuriyetçilere karşı faşist güçlere gönüllü olarak katılmış ve savaşmıştır. İkinci Dünya Savaşında, Sovyetler Birliği'ne girmiş olan Nazi işgal ordusunda denetleyici olarak bulunmuştu. 1961 yılında, Angola'da bağımsızlık özlem ve istekleriyle silâha sarılan halk gerilla savaşlarına başlayınca Angola'ya koşmuş ve halka karşı gönüllü olarak savaşmıştır. 1968'den 1972'ye kadar Portekiz Sömürge Ordularının Guinea-Bissau halklarına karşı giriştiği imha savaşlarında komutanlık etmiştir.

Spinola, şubat ayında, **Portugal e o Futuro** adlı kitabını yayımlayarak Afrika sömürgeleri üzerinde egemenliğini kaybetmeye yüz tutan Lizbon yöneticilerine neokolonyal «çözüm» getiren bir halk sözcüsü olarak ortaya çıktı. Spinola, bu kitabında, Portekiz sömürgeciliğinin Afrika'da askerî bir zafer kazanmasının imkânsızlığını açıklayarak, tek çıkar yolun, eşit eyaletler federasyonu kurulması olduğunu öneriyordu. Böyle bir federasyon sisteminde, eyaletler, kendi kendilerini yönetmekte söz sahibiymiş görünseler de, Portekiz'in sömürge çıkarları hem de sağlıklı bir biçimde devam edecekti.

Caetano da, Lizbon'un sömürgeci politikasını bağımsızlaştırmak yolunda bazı operasyonlarda bulunmuştu. Söz gelimi, Mozambik'te, ama Frelimo'nun zaferleri karşısında bir zaman kazanma tedbiri olarak, iki ırkın birlikte oluşturduğu bir muhtariyetin kurulmasına izin vermişti. Ancak, Spinola'nın kitabının yayınlanması, tekelleşmeye karşı çıkan gurup ve tabakaların hareketliliğini arttırdı; ve, direnmeye yeterli bir tabandan yoksun olan Caetona yenildi. Spinola, orduyu, on üç yıllık bağımsızlık hareketleri karşısında bir dizi yenilgiler tarihi yaşayan orduyu elinde bulunduruyordu.

Dahası, Portekiz burjuvazisinin aşırı tutucu tabakaları, neokolonyal operasyonu uygulamak için Spinola gibi geçmişi olan birinden daha iyisini bulamadıklarından, onu desteklemektedirler. 26 nisan günlü New York Times gazetesinde, Paul Montgomery, Spinola'nın biyografisini verirken, «Spinola, Portekiz'in De Gaulle'dür. O, bir içsavaşın eşiğinde olan Portekiz'i sosyal barışa kavuşturabilir ve sömürgeci bağlardan sıyırabilir. Spinola, haksever bir adamdır,» diye yazmaktaydı.

Gelgelelim, Spinola'nın kaynakları, De Gaulle'ünkülere göre kısırdır. Lizbon'un Afrika savaşları, yıllarca, hükümet bütçesinin yüzde kırkından fazlasını çekti. Avrupa'daki en geri ekonomilerden biri olan Portekiz ekonomisi için büyük bir gedikti bu. Süregelen sömürgeci serüvenlere karşı olan halk, özellikle işçi sınıfı, etkin ve ezici bir çoğunluktadır. Askerlik çağındaki gençlerin yüzde elliden fazlası, son yoklamada bulunmadılar. Yüz bin asker kaçağının yurdu terkettiği tahmin olunuyor. Caetano Hükümetinin devrilmesi, tabandan gelen özlem ve isteklere uyarak özgürlüklere gözyummması, sömürgecilik üzerine dolambaçlı da olsa çözüm getirir bir görüş önermesiyle Spinola'nın ulusun çeşitli tabakalarından destek görmesine rağmen, onun, Afrika'daki mücadeleye pek uzun zaman dayanacağı söylenemez.

Afrika halkları bağımsızlık isteklerini tekrar ediyorlar.

Darbeden birkaç gün sonra, Portekiz'de, Afrika sömürgelerinde, (Angola, Mozambik ve Guinea-Bissau) bağımsızlık için savaşan çeşitli gerilla örgütleri Spinola'nın **federasyon plânına** karşı çıkan bildiriler yayımladılar.

Spinola, iktidara geldiği zaman açıkladığı gibi, Portekiz ve Geleceği adlı kitabında, dört eyaletten meydana gelmiş bir federasyon kurulmasını öneriyordu. Bu federasyonun, dışişleri, savunma ve maliye politikaları Lizbon tarafından düzenlenecekti.

Spinola'nın, darbeden hemen sonra, gazetecilere söylediği gibi, bunun, **self-determination** (kendi kaderini tayin) diye adlandırılmaması, ve bu terimin bağımsızlıkla karıştırılmaması gerekmektedir.

Spinola, böyle bir açıklamada bulunmasaydı bile, Afrika'nın bağımsızlık savaşı militanları bu terimi anlamakta güçlük çekmezlerdi.

Spinola'nın plânına ilk tepki gösteren gerilla örgütü, **Partido Africano da Independencia da Guinea Bissau e Cabo Verde, PA-**

IGC, Cape Verde Adaları ve Guinea Bissau Afrika Bağımsızlık Partisi oldu. Bu örgüt, Guinea Bissau'daki kırsal kesimin dörtte üçünü teşkil eden kurtarılmış bölgeyi savunmaktadır. 1956 yılında **Amilcar Cabral** tarafından kurulmuştur, ve 1958 yılından beri sömürgeci Portekiz ordularıyla savaşmaktadır. PAIGC, 1973 Eylülünde Guinea Bissau'nun bağımsızlığını ilân etmiştir. PAIGC Hükümeti, o günden bu yana, seksen iki devlet tarafından ülkenin meşru temsilcisi olarak tanınmıştır.

1973 yılında öldürülen Amilcar Cabral'ın kardeşi olan Guinea Bissau Devlet Meclisi Başkanı Louis Cabral, bir gazeteciye, şöyle söylemiştir: «Spinola gereğinden fazla konuşmaktadır. Kendisi, ayrıca bol keseden vaad vermekle tanınmıştır. Ama biz, onun anlayacağı tek dilin, bizim güçlerimizin silâhının kafasına tekrar tekrar vurması olduğunu biliyoruz.»

Cabral, başka bir gazeteciye, «Görüşmeye hazırız. Portekiz hükümetiyle masaya oturabiliriz, ama bağımsız bir devlet olarak. Topraklarının bir kısmı, yabancı bir devletin işgal kuvvetleri tarafından haksız işgale uğramış bağımsız bir devlet olarak otururuz masaya.» demiştir.

Mozambik'deki durum da London Economist gazetesinin Afrika muhabiri John Grimond'un yazdığına göre şöyledir:

«Mozambik'de baskı altında bulunanlar Mozambik halkı değil, orada bulunan Portekiz ordusu ve sivil Portekizlilerdir.

Portekiz Komünist Partisi ve Portekiz devrimcileri

Komünist Parti, Fransa'da olduğu gibi, devrimci bir tutumla kitle ayaklanmalarına önderlik edeceğine, Spinola ile birleşerek bir koalisyon hükümeti kurmaya yanaşmaktadır.

Halk cepheciliğinin gerici mantığı Portekiz'in Afrika sömürgeleri ilişkisinde kendini açıkça göstermiştir. Komünist Parti, Spinola'nın kapitalist hükümetiyle birleşme, onu destekleme yolunda adımlar attığından Portekiz hükümetinden şartsız barış, sömürgelerden askeri kuvvetleri çekme isteğinde bulunamamaktadır.

Portekiz Komünist Partisi sömürgeciliğe hemen son verme yolunda ulus çapında, bir tartışmanın ortaya atılmasını öngörmektedir.

Portekizlinin Afrika halklarının geleceğini tartışma yetkilerinin artık ortadan kalktığını Portekiz Komünist Partisi çok iyi bilmeliydi.

Daha şimdiden, General Spinola, Portekiz solunun bazı hareketlerine karşı alârma geçtiğini belirten davranışlarda bulunmaktadır. Yarım yüzyıllık diktatörlüğün zulüm ve işkencesi altında birikim sağlamış akımlar dalgalanmaya devam etmektedir. Bu hareketlilik devrimci marksistlerin öncülüğünde disiplinli bir örgütlenme aşamasına erişirken Spinola ve arkadaşları tedirginlik içine gömülmektedirler. Spinola ülkede anarşizmi önlemek için askerî kuvvet kullanmak zorunda kalabileceğini hatırlatan demeçler veriyor.

26 nisan günü sağcı Epoca gazetesinin binasında bir yağmalama olayı, bundan bir gün önce de, genç solcuların bir yürüyüşü olmuş, bu yürüyüşte kapitalizmin sona ermesi, Afrika hürriyetçilerine karşı savaşın durdurulması istenmiş, devrimci sloganlar şehrin anıtlarına ve duvarlarına asılmıştır. Pankartlarda halk kitlelerinin özlemini yansıtan en önemli yazı şuydu :

«Kapitalizme ölüm, sömürgeciliğe paydos!»

İSRAİL

Ekim Savaşı ve Ekonomik Kriz başlığı altında geçen sayıda başladığımız yazının devamıdır. Gelecek sayımızda da son bölümünü yayımlayarak İsrail'in sosyo-ekonomik gerçeklerini sergilemiş olacağız.

Kim ödeyecek

Ekim Savaşının İsrail ekonomisine doğrudan etkisinin getirdiği sonuçlar şunlardır :

1. En azından kırk milyar İsrail lirası daha zarara girilmiştir.
2. Ödemeler dengesi açığı üç milyar doları aşarak iki katına çıkmıştır.
3. Ekonomi giderek derinleşen bir çöküşün eşiğindedir.
4. Fiyatlar, 1973 yılının ilk dokuz ayında yüzde 25-30 artış göstermiştir, ve yakın gelecekte görülmemiş seviyede artışlar zorunlu hale gelecektir.

Küçücük ve çarpık İsrail kapitalist ekonomisinden daha büyük, daha güçlü ekonomiler bile mevcut ekonomik kaynaklarına eşit bir askeri yükün altına girseler, bir yandan da ödemeler dengesi açığı bir ivmeyle iki katına çıkıp gayrı safi milli hasılanın yüzde ellisine yükselseydi, kendilerini daha ağır bir ekonomik krizin içinde

bulurlardı. Görüldüğü gibi, İsrail'in çok ağır bir ekonomik krizin içinde bulunduğunu söylemek, durumu abartmak olmayacaktır.

Sapir : İşçiler Ödeyecek

Şimdiki durum, bir yönüyle, yani ordu harcamalarındaki büyük sıçramayla, 1967 Savaşını andırmaktadır. Ama iki devrenin benzerliği bundan öte gitmemektedir.

İsrail, 1967 Savaşını -savaş öncesi hazırlığını ve ek askeri harcamaları- hemen ve de gerçek anlamda çok düşük bir maliyete finanse edebilmişti, çünkü savaş, derin bir ekonomik çöküş döneminde patlak vermişti. (1967 ortalarında, emek gücünün aşağı yukarı yüzde 13-15'ini tutan 100.000 işçi açıktaydı). Dolayısıyle boşta duran üretim alanlarında işsizleri faaliyete geçirerek güçlerinden yararlanmak mümkündü. Şimdiyse, Ekim Savaşı, işsiz İsraillinin bulunmadığı, hatta Filistin'den sağlanan (100.000 işçiden fazla) emek gücü dahil olmak üzere, ekonominin tam kapasiteyle çalıştığı bir döneme rastlamaktadır.

Bunun sonucu açıktır : Ekim Savaşının maliyeti ve ek askerî harcamalar mevcut ekonomik kaynaklardan karşılanacaktır. Bu harcamalar, ordu dışındaki halk, özel tüketim ve özel yatırım yapan halkın dışındaki halk hesabına finanse edilecektir.

Bunu yapmak için hükümetin uygulayacağı değişik yöntemler, ekonomik yükün toplumun değişik tabakaları arasına nasıl dağıldığını gösterecektir. Şimdilik, hükümetin politikasını değerlendirmeye giriştiğimizde, iki esas ölçü uygulandığını saptıyoruz: Gelir Vergisine karşı Tüketim Vergisi çıkarmak, ve halk arasında «darpane» diye anılan İsrail Bankasından sağlanacak kredilerle bütçe dışı finansman yapmak.

Hükümet, çılgın bir hızla para basmaktadır. Ekim ayının ortasına kadar, Knesset'le, 3-4 milyar İsrail lirasını bulan yeni bütçeler sunulmuştur. Buna, «ulusal tehlike» sebebiyle ticari bankalardaki likidite kısıtlamalarının da gevşediği olgusunu katarsak, ekonomik alcındaki para miktarının Ekim Savaşı patladıktan bu yana muhtemelen yüzde 20-25 oranında arttığı açıkça ortaya çıkar. Bu durum, elbette ki, yoğun enflasyon baskılarını arttırmaktadır. (Savaştan önceki dokuz ay içinde, Ocak - Eylül 1973, para miktarının % 21'den fazla bir artış gösterdiğini belirtmeliyiz.)

Bu durum, görülüyor ki, son derece ciddidir. Hükümet, bu konudaki bilgilere sansür koymuş, yayınlanmasını yasaklamıştır.

Mevcut para miktarı, İsrail Bankası, yani hükümet kredilerinin miktarı, döviz rezervleri miktarı, dış borçlardaki artışlar, hep gizli tutulmaktadır.

Öte yandan bir çok emteaya uygulanan Tüketim Vergisi ve Gümrük Vergisi yüzde ondan fazla oranda arttırılmıştır. Fiyat kontroluna tabi olan su, elektrik ve yakıt fiyatları arttırılmış, zaruri ihtiyaç maddeleri için tanınan tahsisler, iptal edilmiştir.

Dolaylı vergilerin artmasından başka, bir de zorunlu «Savunma Kredisi» adı altında, yıllık geliri 40.000 İsrail lirası olandan % 7, 40.000 - 600.000 İsrail lirası olandan % 9 ve 60.000 İsrail lirasının üstünde yıllık gelire sahip olandan da % 12 oranında bir çeşit vergi almak üzere bir kararname çıkarılmıştır. Bu zorunlu borç, Maliye Bakanı Sapir'in açıklamasına göre, bir çeşit kademeli vergidir - İsrail'de yıllık ortalama gelir, 10.000 İsrail lirası civarındadır.

Bu «Kademeli» Savunma Kredisinin yanı sıra, hükümet, bir de zorla alınan «Gönüllü Savunma Kredisi» ortaya atmıştır. Bu gönüllü kredi, kimi vakit, «bağışta» bulunmak istemeyenlerin işten atılmasına kadar gitmektedir. Genellikle, Histadrut'un patronları işçilerin ne miktar «bağışta» bulunacaklarını tesbit etmektedir. Bu, çoğunlukla, bir aylık ücrete eşit bir miktardır, ve aylık taksitler halinde ücretten kesilmektedir. «Gönüllü» olmaya karşı gelen işçi sayısı, bu durumda çok azdır, zira, bağışta bulunmak istemediğini belirten birkaç kişi işten atılmıştır.

Ekim Savaşının büyük maliyetinin ödenmesinde ilk adım olarak, Sapir, halktan **beş milyar İsrail lirası** toplamakta - resmî dilde kullanıldığı üzere «emmektedir». Bu, ulusal gelirin yüzde onbeşine, ya da mevcut gelirin (net gelirin) yüzde yirmi beş - otuzuna eşittir.

İstihsal, gümrük ve diğer dolaylı vergilerdeki artışın yanısıra, temel emtea tahsislerinin kesilmesi, tüketim fiyatlarını, gelecek birkaç ay içinde en azından yüzde elli beş, altmış arttıracaktır.

Hükümetin bu politikasının asıl başarısı, bunun sadece bir başlangıç olmasındadır. Sapir'in kendi açıklamasına göre, «bu, emme sürecinin sadece bir safhasıdır». Sapir devamla, aynen şöyle söylemiştir : «İkinci bir safha olduğu takdirde, bu, gelecek yılın bütçe müzakerelerine, ve gelecek yılın toplu iş sözleşme görüşmelerine bağlanacaktır.» **(Yediot Achronot, 11 Eylül 1973).**

Hükümetin ekonomik ve sosyal uygulamaları, şimdilik

anlaşılması güç bir gelişme içindedir. «Para basma» aslında, son derece ağır bir dolaylı vergilemeden başka bir şey değildir. Para basmanın doğal sonucu olan fiyat artışları, etkisini, ücretli emekçiler ve toplumun diğer zayıf tabakalarında ağır bir şekilde göstermektedir. Bunların ücretleri yönetici ve kurumsal ölçülerle dondurulmasa bile, zaruri ihtiyaç maddelerini temin edemeyecekleri seviyededir.

Ekim Savaşından önceki dokuz ay içinde fiyat endeksinin % 25-30 oranında artmış olduğunu da dikkate alırsak, sürekli «para basma»nın fiyat sistemini tümden çökerteceğini görürüz. Dahası, nakit talebini düşürmekle, savaşın finansmanı için gerekli kaynakları serbest bırakmak amaçlanmaktadır. Enflasyon, artan üretim maliyeti sebebiyle ihracatı olumsuz yönde etkilerken, «deneyimin» amaçları yavaş yavaş elde edilmektedir. (Hem, dahili fiyatlar hızla yükselirken, ihracatla uğraşmanın ne gereği vardır.)

Hükümetin öteki yönteminin, halkın zaruri harcamaları üzerine uyguladığı verginin ekonomik ve sosyal özelliği de aynı derecede açıktır.

İsrail ekonomisinin yapısal ve güncel şartlarına göre, dolaylı vergileme, üretim maliyetini yükseltecek ve fiyatların artmasını gerektirecektir. Ancak, nakit talebinin düşmesi sonucu, bu fiyat artışı son noktasına varamayacağından, sonuç, üretimin azalması, işsizlerin artması, ve gayri safi millî hâsılanın düşmesi şeklinde kendini gösterecektir. Buna bağlı olarak, savaşın maliyetini karşılamak düşük bir gayri safi millî hâsılayla daha da güç olacaktır. Bu arada, durumun ödemeler dengesine yapacağı olumsuz etki hesaba katılmamıştır.

Görülüyor ki, hükümetin ekonomik politikasında büyük gedikler mevcuttur. Bu durum birtaraftan enflasyon tehlikesi doğuracacak, öte yandan gayri safi millî hâsılayı düşürecektir.

Dolayısıyla mesele, hükümetin neden böyle bir yöntem uyguladığıdır. Bu sorunun cevabını verirken, çok basit bir gerçeği bir kez daha belirtmek gerekir. Hükümet, askeri harcamaları finanse etmenin başka yolu olmadığı için dolaylı vergiyi ve bütçe açığı ile finansman yöntemlerini uyguluyor değildir. Bu yöntemi, «ulusal ekonominin selâmeti için» (bu ne demekse), ya da açıkladığı gibi, yükü, eşit olarak «tüm ulusa» dağıtmak amacıyla seçmiş değildir. Hükümetin politikası, politik çıkarlarını kayırmak, ve hizmetinde olduğu sınıfın çıkarlarına hizmet etmek amacıyla seçilmiş bir politikadır.

İsrail hükümeti, işçileri temsil etmemektedir, ve savunduğu çıkarlar, işçi sınıfı çıkarları değildir. Hükümetin ekonomik politikasının doğuracağı sonuç, ortadadır: Ekim Savaşının maliyetini ödeyecek olan ekmek paralarını kârlardan elde etmeyen, hükümetten kredi almayan, vergi muafiyeti olmayan, ihracat, yatırım yapmayan işçilerdir.

Ancak, asıl gerçek henüz anlaşılmış değildir. «Ulusal birlik» efsanesine, ve Sionist savaşın kanını ve parasını «tüm halkın» ödediği masalına inananlar çoğunluktadır.

Elbette ki, basın, oyununu oynamış, «yurtsever» milyonerlerin «Gönüllü Savunma Kredisi» için paralar bağışladıklarını uzun uzun yazmıştır. Ancak aynı gazeteler, uygulamada, milyonerlerin bağışladıkları paraların, geçmişte, patronları Sapir'in yardımıyla kazandıkları yoğun kârların bir kıymığı olduğunu ve bu bağışların, daha büyük kârların ceplerine inmesi umut ve amacıyla yapıldığını ortaya koymuştur.

Dahası, bu «yurtseverlik» iş hayatı ve kârlara burnunu sokmadığı sürece geçerlidir. Yoksa, **Ma'ariv**'in başyazarı, İsrail halkını, etrafta dolaşan bir esprinin, Bar-Lev Hattında kalan tek şey, müteahhitlerin inşa ettikleri villâlarıdır esprisinin, son derece «yıkıcı» olduğuna bunu komünistlerin uydurduğuna inandırmak için boyuna makale yazar mıydı?

«Bu ve benzeri espriler» diye buyuruyor başyazar, «tehlike anında, halkın birliği sağlanacağı bir sırada son derece yıkıcı esprilerdir.» Ve şöyle devam ediyor: «Espri bile olsa, maliye bakanının çağrısına uyarak, "Gönüllü Savunma Kredisi" için para toplayan sanayicilerin, halkın canla başla katıldığı bu kampanyaya rağmen hükümetin ekonomik politikasını, fiyat kontroluna hile katarak bozacağı söylenmemelidir.» **(Ma'ariv, 18 Kasım 1973).**

Gerçeklere göğüs germenin zamanı çoktan gelmiştir. Gazetelerin, radyonun ve televizyonun sunduğu gösteriler, - milyonerlerin para bağışlaması, hükümet yetkililerinin iyimser açıklamaları, «ekonomik yükü eşit olarak bölmek suretiyle ekonomik potansiyeli temin etme» ihtiyacı üzerine yapılan edebi tartışmalar, v.s. savaşın maliyetini **«bütün ulusun** değil de, sadece işçilerin ödeyeceği gerçeğini perdelemek amacıyla tüttürülen bir dumandan başka bir şey değildir.

Bu olguyu kabul etmek istemeyenlere, şu soru sorulmalı: Nasıl oluyor da, hükümetin uyguladığı bu ekonomik tehlike tedbirleri arasında, burjuvazinin de ödemesini gerektiren tek bir tedbir yok-

tur? Büyük ölçüdeki savaş kârlarını sınırlandırmak ya da düzenlemek üzere hiç bir şey yapılmamıştır. Yüksek gelir üzerine hiç bir vergi uygulaması önerilmemiştir. Şirket ve sermaye kârları üzerine hiç bir vergi arttırımı yapılmamıştır; ve vergi muafiyetlerini ve yerli ve yabancı kapitalistlere tanınan belirli hakları kısıtlamak için hiç bir harekette bulunulmamıştır.

Burjuvazi için, savaş, her devirde iyi bir iş alanı olmuştur, ve «ulusal tehlikeye» rağmen, iş alanı özelliğini korumaktadır. Siyonist sol'un reformistlerinin inandırmaya çalıştığı gibi, istisnai bir savaş değildir bu savaş, tersine, Sapir, ulusu «kemerleri sıkmaya» çağırırken, Knesset, acele tarafından başka bir özel kanun çıkararak yeni bir vergi muafiyeti koymuştur. (Veraset Vergisine bile uygulamıştır bu muafiyeti). Bu kanun, sermayenin yoğun olduğu şirketler için otuz beş yıl geçerli olacaktır (!)

Başka bir deyişle, İsrail hükümetinin mevcut krize getirdiği çözüm, burjuvazi çıkarlarına hizmet etmekte, ve İsrail proletaryasını savaşın ekonomik maliyeti ödeme durumunda bırakmaktadır. Bununla birlikte burjuvazi, «ulusal felâketten» yararlanmak, ve işçilerin halen sahip oldukları basit ve sosyal hakları elinden almk için çalışmaktadır.

Sosya hakları tasviye ve sınıf mücadelesini ezme

Ateşkesten önce bile, gazeteler, burjuvazinin amaçlarını açığa vuran bildiri, makale ve tahminlerle doluydu. Bütün bu sözcüler, kendilerini, «tehlikeli durum»la haklı çıkarıyorlardı, ama amaçları gene de apaçık ortadaydı.

İsrail Bankası Müdürü, sözgelimi, mevcut toplu sözleşmelerin 1975 yılı sonuna kadar uzatılmasını öneriyordu. Histadrut'un dev şirketi Coor, mutlak artı-değere gözünü dikmiş, iş saatlerini uzatma kampanyasına girişmişti. Bu talebe, Hükümet de katılmıştı. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı müdür yardımcısı, İsrail ekonomisinin karşı karşıya bulunduğu tek ve en büyük meselenin, üretimi (yani artı-değeri) arttırmak olduğunu söylüyordu. Posta ve haberleşme bakanı, hayat standardını düşürmeli, daha çok saat, daha çok gün çelişmalı ve toplu sözleşmelerle ücretleri dondurmalıyız,» diyordu (**Ma'ariv, 28 Ekim 1973**).

Öteki hükümet sözcüleri de, fazla mesai ücretlerine ve işsizlik sigortası ödemelerine karşı olduklarını açıkladılar. İsrail Burjuvazisinin sözcüsü olan **Ha'aretz** gazetesi editörü şöyle yazıyordu :

«İsrail toplumunun ve ekonomisinin kutsal ilkesi, çalışma şartlarını ağırlaştırmaktır. Bu ilke, ilk önemli sosyal görevdir ve emek hareketliliğini önleyici bir unsura dönüştürülebilir; İsrail ekonomi-

sinin potansiyelinin tümünden yararlanmaya ve bunu bir savaş çabası haline getirmeye sebep olan savaş öncesi ekonomik durumu yaratan işçi hareketliliğidir. İsrail ekonomisinde yalnız yukarı doğru bir hareketlilik söz konusu olmuştur; bu daha çok sosyal hak, ve daha iyi çalışma şartları elde etmek için gösterilen bir çabadır. Bundan böyle aşağı doğru giden bir hareketliliğe de alışmak zorundayız.»

«İçinde bulunduğumuz günler, ne yeni sosyal haklar elde etme çabalarına ne de mevcut hakları, - bu haklar ekonomik potansiyelin tümünden yararlanmayı engellediği sürece - koruma çabalarına sahne olması gereken günler değildir. Ulusal tehlikeyi giderme çabasında ilk feda edilecek «kutsal öküzler», işçi ile işçinin içinde bulunduğu şartlar, ve mecvut sosyal hakları, ve işçi ile fabrikalar arasındaki bağdır.

«İşçinin karvılaşacağı tek güçlük bu değildir. Ücretlerin dondurulması, işçilere tanınan vergi muafiyetinin (bu, düşük gelirli ve çok nüfuslu aileleri geçindiren işçilere tanınan bir haktı) kaldırılması ve belki de, günlük çalışma saatlerini arttırmak şeklinde çözümler, üzerinde durulmaya değer önerilerdir...»

Yazar, daha sonra, gene, ulusal tehlikeye değinmiş, «halkın birliği» üzerine bir iki söz gevelemiş ve belki de «her şeyin» işçinin omuzuna yüklenemeyeceğini, ekonomik yükün eşit olarak paylaşılması gerektiğini söylemiştir. Yazısını şöyle bitirmektedir :

«Kutsal bir sosyal mücadele olan ulusal tehlike karşısındayken başkaldırmakta ısrar eden unsurlara karşı savunucu bir tutum içinde bulunulduğu takdirde, ekonominin yeniden düzenlenmesi, ve bunun savaş çabasına adaptasyonunda, gerçek bir gelişme kaydetmek imkânsızdır.» **(Ha,aretz, 5 Kasım 1973).**

Burjuvazinin amaçları açık açık belirtilmiştir. Ekim savaşının maliyetini işçilerin omuzlarına yükledikten başka, şimdi de, işçi mücadelelerini ezmek ve bir sınıf olarak ellerinde bulundurdukları sosyal hakları tasfiye etmek istemektedir. Burjuvazi, böylece, İsrail ekonomisini yeniden düzenleyecek - rasyonalize edecek - tir.

Burjuvazi, ücretleri dondurmak, grevleri yasaklamak, işçilere gözdağı vermek için «işçi mahkemeleri» kurmak ve kararnameler çıkarmakla, onların grev yapmasını ve mücadele etmesini önlemiş olmaktadır. Aşağı doğru bir hareketlilik plânlamaktadır, işten çıkarılan işçilere işsizlik sigortası ödemek istememektedir. Ücretlere hayat standardına göre ayarlanır bir kademe sistemi uygulamak istememektedir. Ve de hemen bir işsizler ordusuna ihtiyacı vardır,

zira grevleri, işçilerin mücadelelerini bastırmak için ek bir unsuru esaslı bir sanayi emek rezervini hazır bulundurmak zorundadır.

Bu amaçlar, açıkça belirtilmiştir. Burjuvazinin gerekçeleri de açıkça ortadadır.

İsrail burjuvazisi, içinde bulunduğu büyük çöküşün sonucu olarak pazarlarının azalması tehlikesiyle karşı karşıya kalınca, emeği sömürme oranını arttırarak ekonomiyi rasyonalize etmek ve böylece mevcut kârlarını korumak sevdasına kapılmıştır. Bunu becerebileceğine de inanıyor. Çünkü, «ulusal tehlike» sloganına sığınmış bulunmaktadır (!)

Burjuvazi, hükümetin, ekonomik patlamanın yakın olduğu yolundaki bildirilerini pek ciddiye almamaktadır. Bunlar, sadece dahili tüketim için, işçileri ve küçükburjuvaziyi uyutmak amacıyle söylenmiş sözlerdir. Burjuvazi, yavaşlayan endüstriyi ve işten atılan işçileri, askeri malzeme üretiminde kullanacakları ihtimali olmadığı gerçeğini pekâlâ anlamış bulunmaktadır; İsrail'in tümü Pentagon'un bir kışlası oldukça, ve nüfus, ordu mensupları ve onlar için teçhizat üreten ordu hizmetlileri olmak üzere ikiye ayrılmadıkça buna imkân yoktur.

Aynı şekilde, burjuvazi, ihracatın canlanması umudunu da beslememektedir. Bu da, bir efsaneden ibarettir. Sonra, o vakitler, çöküşü öncesi dönemi kimse unutmuş değildir. Sonra, o vakitler, ihracatı arttırmak suretiyle ödemeler dengesini geliştirmek vadedilmişti. Ama bu, başarılamadı elbet, hem de o vakitler dar boğazlar yoktu, geniş çaplı ordu hareketliliği, bugün olduğu gibi ağır askerî harcamalar yoktu.

Dahası, 1967 öncesi çöküşü, tümden değişik bir uluslararası etkilerle meydana gelmiştir: o sıralarda dünyada büyük bir ekonomik dalgalanma mevcuttu. Bugün, bir an için, İsrail'in politik bakımdan tecrid edilişini dikkate almasak bile, (ihracata, ticari anlaşmalara ve dış pazarlara etkileyen bir olgu) dünya emperyalist ekonomik sistemi, genel bir çöküşün ilk basamaklarında bulunmaktadır ve periyodik olarak para krizleriyle sarsılmaktadır. Emperyalist ülkelerarası rekabet yoğunlaşmış ve bütün ülkeler, koruyucu tedbirler almış bulunmaktadır.

Ancak, 1967 öncesi çöküşünde, mevcut bütün avantaçlara rağmen, ihracatta artış gerçekleştirilememiştir. Tek başarı, «emeğin moral ve disiplinini geliştirmek» (burjuva iktisatçıların yöntemleriyle) olmuştur. Bu, işçi militanlığını ezmek, sömürüyü arttırmak yöntemidir. **Ve bugün, burjuvazinin amacı tam tamına budur.**

YİNE SEVDAM AYAKLANDI

bir su akar
bir ormanda,
bir güvercin
kanat çırptı bu sabah.
çok ırmaklar
çok köprüler kocaltti
sen gideli.

bakl
gün ışıdı,
biz geldik.
yeşil yeşil bahar elimizde
dağlardan devşirdik
sana getirdik.

all
bir demet
hayat,
dere boylarından.
bu mevsimlerde
açan bu kızıl çiçeklerdir
bizim derelerde şimdi.

doğrul, dostl
bölük bölük bahar açtı
niksar dağlarında şimdi
yani
alnımızda düşen tetik
düşmanlara düşman şimdi.

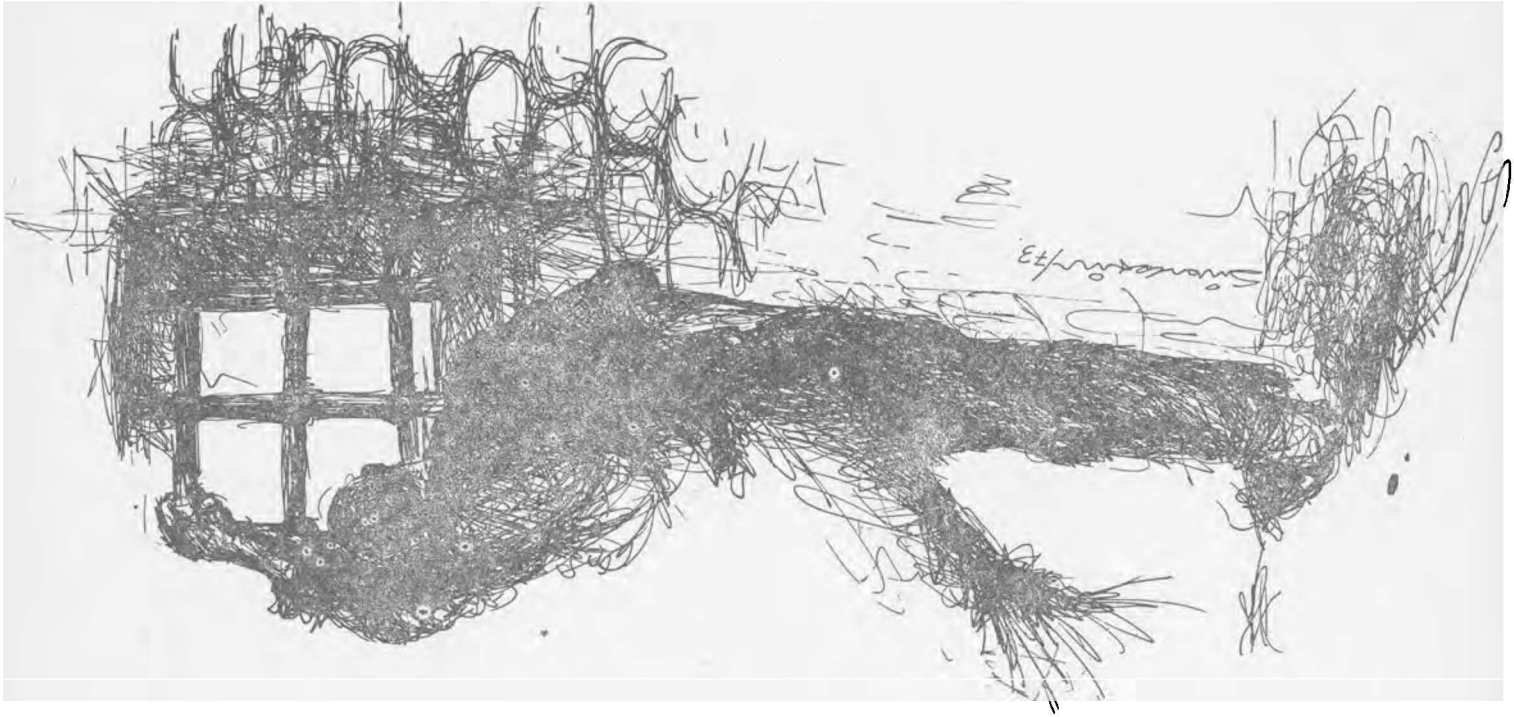

Abidin Nesimî

KAPİTALİZMİN ANALİZİ

I

Giriş

İki ya da ikiden fazla nesneler arasındaki ilişkilerin, bağlantıların doğrultusunu, yani matematik dil ile söylersek $y=f(x)$ değil, $dy/dx=f'(x)$ bağlantısını araştırmaya **analiz** denir. Buna göre, Emtia, gündelik (ücret), değer, ekonomik artık (endüstri), kapital arasındaki ilişkilerin, bağlantıların doğrultusunu araştırmaya «kapitalizmin analizi» denir.

İlkin, incelemeye «kapitalizmin bilimsel ekonomi politik açısından analizi» başlığını koymuştum. Sonra kendi kendime düşündüm: bu başlık, okurlarda, kapitalizmin, bilimsel ekonomi politik açısından gayrı bir bakış açısından analizinin mümkün olduğu görüşüne çağrışım yapabilir. Oysa, kapitalizmin «bilimsel ekonomi politik açısından gayrı bir açıdan (meselâ, klasik veya neoklâsik, tarihçi açıdan) analizine imkân yoktur. Zira, bilimsel ekonomi politik'ten gayrı ekonomi politikler, ekonomik analizde, ya hiçbir dönem kabul etmezler, ya da kapitalizmi bir dönem saymazlar. Bu itibarla, spesifik olarak, kapitalizmin analizi olabileceğini kabul etmezler.

Buna göre (spesifik olarak), kapitalizmin bir tek açıdan: bilimsel ekonomi açısından» analizi söz konusu olabilir. Biz, genel **ekonomik** analiz içinde kapitalizmi analiz etmek değil, spesifik bir dönem içinde kapitalizmi analiz etmek eğilimindeyiz. Bu itibarla, «kapitalizmin analizi» başlığı, osmanlıca deyimiyle efradını camî ağyarını manî bir başlıktır.

Kapitalizmin spesifik bir analizini yapabilmemiz, **Kapital**'in tanımını vermek ile mümkündür.

Kapital'in, kapitalizmin, kapitalistin tanımı.

Kapital, kapitalizm, kapitalist terimleri bir bütün teşkil ederler. Bu kelimeler **Capitus** kelimesinden gelir. Lûgat bakımından Capitus, davar, davar başı anlamına gelir. Hayvancılık döneminde servetin ölçüsü davar sayısı, yani davar başı idi. Hayvancılıktan tarıma ve nihayet sanayiye geçince servetin adı yine **capitus**'tan gelme kapital olarak kaldı. Pek doğaldır ki, sanayi devrinde servet birimi hayvan başları değil hisse senedleri adedidir.

Kapital ve aynı kökten türeyen kapitalist, kapitalizm kelimeleri, bilimsel ekonomi politikte terim olarak çok kullanılır. Buna karşılık, klasik ve neo-klasik ekonomi politikte ise, yalnızca kapital kelimesi terim (term) olarak kullanılır. Kapitalist, kapitalizm kelimeleri terim olarak kullanılmazlar.

Şimdi klasik ve neo-klasik ekonomi politikçilerin kapital tanımını açıklayalım; ondan sonra, bilimsel ekonomi politikçilerin kapital, kapitalizm ve kapitalist tanımlarına değinelim

Klasik ve neo-klasik ekonomi politikte kapital tanımı şöyledir: DOĞRUDAN DOĞRUYA ya da DOLAYLI OLARAK ÜRETİM YAPMAYA YARAYAN NESNELERE KAPİTAL denir. Şimdi bu tanımı açalım :

Doğrudan doğruya üretim yapmakta kullanılan nesneler, makinalar, aletler, toprak, emek, ham madde... ilh. dır. Dolaylı olarak üretim yapmaya yarayan nesneler ise makinaları, âletleri toprağı, emeği, ham maddeyi... ele geçirmeye yarayan hisse senetleri, tahvilat, senetler, paralar... dır.

Buna göre iki çeşit kapital olacaktır :

1 — doğrudan doğruya üretim yapmaya yarayan nesneler, ki bunlara üretim kapitali (sermayesi) denir.

2 — Dolaylı olarak üretim yapmaya yarayan nesneler, ki bunlara irad kapitali (gelir getiren sermaye) denir.

Doğrudan doğruya üretim yapmaya yarayan nesnelerin öğesi, üretim yapma olduğu için buna üretim kapitali denir. Buna karşılık, dolaylı olarak üretim yapmaya yarayan nesnelerin öğesi, üretim yapma değil, irad, gelir sağlama olduğu için buna irad kapitali denir.

Demek ki kapital'in ikiye ayrılması, onun öğelerine göredir. Şimdi paraya da öğesi yönünden bir göz atalım: **Para**, kullanılışına göre iki farklı öğelik gösterir

1 — Para ortak mübadele birimi, tedavül birimi olabilir. O zaman öğesi, tüketim mallarını ele geçirmektir, şu ya da bu nesnenin tedavülünde aracı olmaktır. Bu takdirde, para, kapital değildir.

2 — Para, üretim nesnelerini yani araçları, aletleri, emeği satınalmada ya da kiralamada kullanılır. O zaman, para, kapital olur.

İşte, klasik ve neo-klasik ekonomi politiğin kapital tanımı özet olarak budur. Şimdi bilimsel ekonomi politiğin kapital tanımına gelelim :

Bilimsel ekonomi politiğe göre, kapital, klasik ekonomi politiğin **irad kapital**'i diye tanımladığı nesnedir. Klasik ekonomi politiğin **üretim kapital**'i dediği nesneye, bilimsel ekonomi politik kapital demez, üretim vasıtaları (araçları) der. Buna göre, bilimsel ekonomi politik bir tür kapital tanır: **irad kapital**'i. Bilimsel ekonomi politik, irad kapital'i ile üretim yapan döneme kapitalizm, kapital'e sahip olana da kapitalist der.

Klasik ekonomi politik ise, gerek üretim kapitali ile, gerek irad kapitali ile üretim yapmayı aynı şey sayar; bundan ötürü, klasik ekonomi politik, kapitalizm diye spesifik bir dönem kabul etmez; keza irad kapitaline sahip olma ile üretim kapitaline sahip olmayı aynı şey saydığından kapitalist diye bir ayrıma da iltifat etmez.

Bilimsel ekonomi politik, irad kapital'i ile yani **kapital** ile üretim yapmayı ve üretim kapitali ile yani üretim araçlarıyla üretim yapmayı birbirinden ayırır. Birincisine, yukarda belirttiğimiz gibi, kapitalist üretim tarzı, ikincisine de kapitalist olmayan üretim tarzı der. Bunların ayrı ayrı statüler izlediğini kabul eder.

Şimdi kısaca kapitalizmin öğelerine değinelim.

Kapitalizmin öğeleri

Kapitalizm, doğrudan doğruya değil, dolaylı olarak, yani kapital cıracılığı ile üretim öğelerini ele geçirerek üretim yapma dönemidir. Buna göre üretimin olabilmesi için

1 — Üretim araçlarının, emeğin, binaların, toprağın... mevcut olması, bunların satışa yada kiralanmaya sunulması, bunların emtia niteliğine kavuşması gerekir.

2 — Emeğin de bir emtia olması ve gündelikçi işçinin teşekkülü gerekir, kısaca, gündelikçi işçinin teşekkülü şarttır.

3 — Bunların kiralama, satınalma değerlerinin belirmiş olması gerekir, kısaca, değerin teşekkülü şarttır.

4 — Bunları, teşekkül edecek değere göre satın alacak yada kiralayacak bir birikime sahip kişinin, yani kapitalistin bulunması gerekir; kısaca, kapitalistin teşekkülü şarttır.

Tekrar edelim : kapitalizm, emtianın, gündelikçi işçinin, değerin, kapitalistin bulunduğu dönemin spesifik adıdır.

Bu hususlar olmadıkça, kapitalizm de olmaz. Ancak burada bir noktayı açıklamak isteriz: kapitalist gerçek kişi olması şart değildir. Bir tüzel kişi de olabilir, bir amme kişisi de olabilir, belediye kişisi de olabilir. Kapitalistn gerçek, tüzel, bir amme kişisi olması kapitalizmin muhtelif türlerini ,ferdî kapitalizmi, devlet kapitalizmini, belediye kapitalizmini, halk kapitalizmini... ilh.) vücuda getirir. Kapitalizmin muhtelif türlerinin oluşu, onun bir zaafı değil, kuvvetidir.

Kapitalizmin varolması hususuna yukarda değinmiş ve bunun (emtia'ya, değere, gündelikçi işçi'ye, kapitalist'e) dayandığını belirtmiştik. Kapitalizmi ortadan kaldırma, bunlardan her hangi birini kalkındırma ile gerçekleşir. Oysa bunlardan her hangi birinin ortadan kaldırılması, diğerlerinin de kaldırılmasına bağlıdır. Tekrar ediyoruz, buna göre, kapitalizmi «emtia, değer, gündelikçi, kapitalist» birliği olarak ele almak gerekir.

Kapitalizmin analizi (emtia-değer-gündelikçi işçi-kapitalist) birliğin analizidir. Bunu yapabilmek için, çok kısa da olsa birlik analizinin esaslarına değinmemiz gerekir.

BİRLİĞİN YA DA BÜTÜNÜN ANALİZİ

Birliğin ya da bütünün analizini belirtebilmemiz için, harcı âlem bir somut örnekle konuya girmeyi gerekli buluyorum: Hegel'in amca önerisini , şimdi Ahmet ile amcalık arasındaki ilişkilere değinelim: bir an için (1) Ahmet amca oldu, ya da (2) Ahmet, amca oluyor veya (3) Ahmet amca olacak... önerilerini ele alalım. Bu önerilerden birincisinin gerçekleşmesi, sırasıyla, a) Ahmet'in en azından bir erkek kardeşisinin olmasına, b) bu erkek kardeşinin meşru ya da gayri meşru evlenmesine, c) erkek kardeşinin alacağı kadının kısır olmamasına, ç) bir çocuk dünyaya (sağ olarak) ge-

tirmesine... bağlıdır. O halde (1) önerisi, (a, b, c, ç) şıklarının geçerli olması halinde gerçekleşir ve bu gerçekleşme bir sıra izler.

Şimdi ikinci öneriyi alalım: bunun geçerli olması için yukarda sayılan (a, b, c) şıklarının geçerli olmasını ve bu şıkka ek olarak (c1) bu kadının hamile olmasını gerektirir. Ayrıca (ç) şıkkına göre, doğacak çocuğun canlı doğmasını gerektirir. Bu ve buna benzer yoldan (3) numaralı öneriyi de değerlendirmek mümkündür.

Buna göre, Ahmet ile amcalık ilişkilerinin ve bağlantılarının saptanmasını yapabilmek için ele aldığımız (1) Ahmet'i, (2) onun erkek kardeşini, (3) erkek kardeşinin karısını, (4) yeğeni ile bir bütün (birlik) olarak ele almamız gerekir. Bu bakımdan, Ahmet, amca oldu önerisi [Ahmet'in erkek kardeşi evlendi ve canlı olarak bir erkek çocuk dünyaya getirdi (bir erkek çocuk babası) oldu] önerisiyle eşdeğerlidir.

Burada getirdi yüklemini ele alalım :

— Kim getirdi?

— Ahmet'in kardeşi (özne)

— Ne getirdi?

— Bir çocuk (nesne)

— Nasıl ve nereye getirdi?

sorularını da sorarsak canlı olarak dünyaya (tümleç) olacaktır. Özne ile yüklem arasındaki ilişkilere ve bağlantılara yani gramerdeki nesnelere ve tümleçlere kategori denir.

Bu açıklamaya göre, bir «birliğin» ya da bir «bütünün» belirtilmesi, onun kategorilerini (yani nesnelerini ve tümleçlerini) bulmağa bağlıdır. Yukarda ele aldığımız öneri (esas cümle) gerçekte (1) Ahmet'in erkek kardeşi evlenerek, (2) canlı olarak, (3) bir erkek çocuk dünyaya getirdi biçiminde üç yan öneriden (yan cümlecik) teşekkül eder. Burada temel öneri, Ahmet'in kardeşi bir erkek çocuk dünyaya getirdi'dir. (1) ve (2) numaralı öneriler yan önerilerdir. Bunlar sırasıyla, (1) Ahmet'in erkek kardeşi evlendi, (2) Ahmet'in karısı canlı olarak bir çocuk doğurdu yan önerilerinden ibarettir.

Pek doğaldır ki temel öneri yan önerilerin birleştirilmesi ile vücuda gelir. Kant bu yan önerilerin teşekkülüne **Verstand**, bunların birleştirilmesine **Vernunft** der. Verstand, maddî alemin bir ürünü, Vernunft ise zihin âleminin bir ürünüdür. Şimdi gene amca önerimize dönelim: Ahmet'in amca oluşunu kabul edelim. Fakat yeğeni olmadığını yahut yeğeninin öldüğünü kabul edelim. Bu

takdirde, Ahmet'in amcalıkla sıfatlanması, bir çelişki doğurur. Bu çelişkinin doğuşunu, gelişmesini inceleme, bir başka deyişle, bütün ile parçaları arasındaki ilişkileri ve bağlantıları inceleme yeni bir mantığı gerektirir, ki buna diyalektik mantık denir. Diyalektik yalnızca bir mantık türü değil, aynı zamanda bir bilgi teorisidir.

Kant, diyalektiği Verstand'da değil Vernunft'ta görür. Buna karşılık, Hegel, Verstant ve Vernunft'ü bir bütün (bir birlik), bir özdeşlik olarak ele alır (Geist). O zaman diyalektik Vernunft(te değil, **İde**'de olmuş olur.

Hegel, Verstant ve Vernunft'ü bir bütün olarak ele almakta, Kant diyalektiğinden ayrılmakta, Platon diyalektiğine yaklaşmaktadır. Platon diyalektiği ise, **idea**'lara dayanan bir diyalektik değil, **diya**t'lara dayanan bir diyalektiktir.

Diyalektik, son tahlilde, kategorilerde belirmiş olacaktır. Kategoriyi yalnızca tümleç ve nesne olarak ele alma Aristoteles'in görüşüdür. Eflâtun kategoriyi, nesneyi bulma biçiminde değil, konunun ideasını, Osmanlıca deyimi ile müsülünü bulmada görür. Örneğimizde Ahmed'in amcalığı önerisi 1) akrabalık ideasının saptanmasına, 2) Ahmet'in amcalığı ile bu idea'nın yakınlık ve uzaklık derecesine bağlıdır. Akrabalık müessesesi ortadan kalkarsa, bu öneri anlamsız olur. Buna göre, idea'yı bulma, ideal formu, modeli, genel yasayı bulma ile eşdeğerlidir. Öneriyi saptamak için bunu bulmak zorunludur. Gerçekte bir öneriyi bellileştirme (belirleme), sadece Aristoteles biçiminde kategoriyi bulmak ile yetinmemeyi, aynı zamanda Eflatun gibi, ideal formu da bulmayı gerektirir.

Hemen şunu da söyleyelim ki bu iki husus da yeterli değildir. Yine amcalık önerimize dönelim. Bu öneri kategorinin, ideal formun yanında gerçekleşmesi de bir sıraya tâbidir. 1) İlkin, Ahmed'in kardeşi evlenecek, 2) bundan sonra da bir çocuk dünyaya getirecek. O halde, bu sıralamayı da saptamak yani bir yapı analizi yapmak da gerekir.

Bir birliğin (bir bütünün) analizi, tekrar edelim: üç hususun saptanmasına bağlıdır: 1) kategoriyi bulmak, 2) ideal formu bulmak, 3) yapı analizini yapmak.

Bu uzunca istidrattan sonra bir bütün (bir birlik) olan kapitalizmin analizine geçebiliriz.

Kapitalizmin analizi

Kapitalizm bir birlik, bir bütündü; yani (emtia, gündelikçi işçi, değer, kapitalist) birliği idi. Bu suretle kategoriler bellileşmiştir. Şimdi emtia'nın, gündelikçiliğin, değerin ve kapitalistin dealarını bulmak; bundan sonra da bunların hangi sıraya göre sıralandıklarını saptamak (yani yapı analizini yapmak) gerekir.

Bu söylenenleri yapmak, bir bilimsel ekonomi politik kitabı, yani Kapital'i yeniden yazmak demektir. Biz burada bunu yapacak değiliz. Burada bizim yapacağımız şey, bilimsel ekonomi politiğe, **Kapital'e** bir katkıda bulunmadır. Bu itibarla, inceleyeceğimiz husus, yalnızca katkılarımıza inhisar edecek, malûmları ilâna yanaşmayacaktır.

a - Emtia analizi

Bilimsel ekonomi politik, emtiada iki nitelik görür; 1) emtia'nın sonsuz ve emeğin de bir emtia olduğu; 2) emtia'nın ortak niteliğinin emek ürünü olduğu... bu iki nitelik sırasıyla,

1 — Emtia'nın sonsuz oluşu, emtia analizinin (bir «permutation», bir «arrangement»..) analizi değil, bir cümle analizi olmasını gerektirir (sonsuzlar analizi)

2 — Cümlenin ortak niteliğinin (yani emek taşıyıcısı olması) aynı zamanda cümlenin de bir unsuru olmasını gerektirir.

Meta, matematikle uğraşanlar bilirler ki, a) cümlenin sonsuz oluşu, b) cümlenin ortak niteliğinin cümle elemanı olması, **Kritisistler**'in antinomi, Pozitivistlerin paradoks, Marksistlerin **contradictio-adjecto** dedikleri durumu ortaya çıkarır ve bunun giderilmesi gerekir. Bunu gidermenin üç yolu vardır :

1 — Yeni bir sıralama, yapı mantığı kurma (Russel'in yaptığı gibi),

2 — Aksiyomatiğe uygulama (Keynes'in yaptığı gibi)

3 — Diyalektiği uygulama (Marx'ın yaptığı gibi).

Biz diyalektiği, cümle teorisine uygulamak ve cümle teorisine dayanarak emtiayı incelemek gerektiği kanısındayız.

b — Güncelikçi işçi analizine herhangi bir katkımız olmayacaktır.

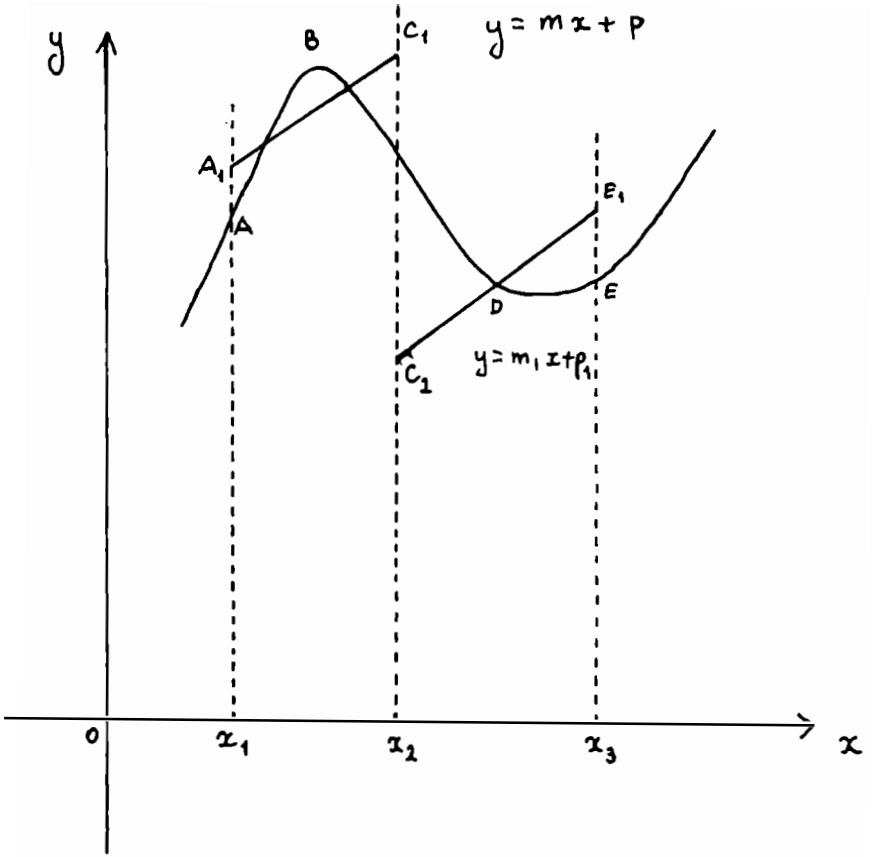

$$(1)\quad \int_{t_o}^{c_1} F.dt = \int_{V_{t_o}}^{V_{t_1}} m.dv$$

$$(2)\quad F\left[t_1 - t_o\right] = m\left(v_{t_1} - v_{t_o}\right)$$

$$(3)\quad dS \doteq dE \qquad (\text{Modul})$$

$$(4)\begin{cases} \int_{x_1}^{x_2} f(x).dx = \frac{1}{2}(x_2 - x_1)\left[2P + m(x_2 + x_1)\right] \\ \left[f(x) - (mx + P)\right]'_x = 0 \end{cases}$$

c - Değer analizi

Gerek klâsik ve neo-klâsik ve gerekse Bilimsel Ekonomi Politik, üretimde soyut emeği sabit almakta ve değeri, soyut emeğin harcandığı süre ile saptamaktadır. Klâsik ve neo-klâsik ekonomi politik, üretici ile tüketiciyi birbirinden ayırdığı için, biri, üreticinin (pazara arzedicinin), diğeri de, tüketicinin (pazardan talep edicinin» emtia değeri olmak üzere iki değer düşünür. Emtia mücadelesinin olması, bu iki değerin özdeşleşmesine ya da eşdeğer olmasına bağlıdır.

Bunlardan arz değeri, üreticinin onu vücuda getirmede harcadığı değerdir. Pazarda emtia'ya dönüştüğüne göre bu, **ex ante** bir birimdir. Buna karşılık, talep değeri, talep edenin onu yaratmada harcayacağı değerdir. Bu, nesne gerçekleşmeden beliren **ex post** bir birimdir. Buna göre klâsik ve neo-klâsik ekonomi politikçilerin değeri, **ex ante** ve **ex post** değer eğrilerinin kesiştiği noktadır.

Bilimsel ekonomi politik insanı hem üretici hem de tüketici birliği, bütünü olarak ele aldığından değeri, **ex post - ex ante** birliğindeki emekte görür.

Biz de değeri böyle alıyoruz. Yaptığımız katkı, (F) yi, (t) den bağımsız değil, F=f(t) olarak ele alışımızdır. Fizikten biliriz ki, impluss, momentuma eşittir. Böylece (1) numaralı denklem ortaya çıkar. Bunu ekonomi diline çevirirsek: **ETKİ SÜRESİ ÇARPIMI, EMTİA'NIN BÜYÜME HIZI İLE EMTİA MİKTARININ ÇARPIMINA EŞİTTİR.** Bu eşitlik, değerdir. (F) yi, (t) den bağımsız olarak ele alma, ihtiyarlamayı hesaba katmamak demektir, ki bu da anlamsız olur. Bu itibarla, (F) yi, (t) den bağımsız almak (2) numaralı denklemi ortaya çıkarır. Biz (1) numaralı denklem üzerinde çalışacağız. Buna göre değeri, biz emeğe değil, **impluss**'a bağlama eğilimindeyiz.

ç - Kapitalistin analizi konusundaki düşüncelerimizi, kapitalizmin tanımında açıklamıştık. Orada kapitalistin gerçek kişi olmasının bir özelliği bulunmadığını belirtmiştik.

D- Kapitalizmin analizine yaptığımız katkı, parçayı bütünden tecrid ederken, bütün ile parça arasındaki etkiyi dikkate almaktır. Biz bu bağıntıya **redör** diyoruz. Bu samtanmadıkça, tecrid anlamsız olur. Biz, kapitalizmde bu redörlerin ticaret ve tediye dengelerinin nitel ve nicel karakteri olduğu kanısındayız.

E- Değerin (emtia değerinin) teşekkülü ancak, onun ürün olarak, kullanma değeri üzerinde teşekkül edebilir. O halde emtia değerinin bir **substratumu** olması gerekir. Demek ki, Bilimsel Ekonomi Politik'e substratumu katmak gerekir.

F- İnsanlararası ilişkiler, son tahlilde, insanların sahip oldukları emtialararası ilişkilere dönüşür. Buna göre, insanlararası ilişki ve bağlantıların değişimi (ds) ile, onların sahip oldukları emtialararası ilişki ve bağlantıların değişimi (dE) bir **konkürans** (rekabet) teşkil eder (3 numaralı denklem). Konküransın bulunması modül'ün bulunmasına indirgenir.

Bu açıklamaya göre, bizim kapitalizmin analizine yapacağımız katkılar, **impluss**, redör, substratum ve modül'e cümle teorisinin uygulanmasıdır.

Bundan kırk yıl önce bu hususlar zihnime takılmıştı. Yakın arkadaşlarıma görüşlerimi açmış ve bu konuda çalışmalara başlamıştık. Uzun gaybubet yılları beni arkadaşlarımdan ayırdı. Şimdi Batı'nın muhtelif üniversitelerinde öğretim üyesi olan bu arkadaşlarımla temasım kalmadı. 1960'dan sonra aynı konulara tekrar döndürn. İşte kapitalizmin analizi adlı incelemem de bunun bir başlangıcıdır.

Burada bizim izlediğimiz esaslarla, klasik ve neo-klasik ekonomi politikçilerin esasları temelden ayrılır. Şimdi bunları belirtelim :

Klâsik ekonomi politiğin esasları ve bizim esaslarımız

Burada klâsik ekonomi politikçilerden ayrıldığımız hususlar şunlardır :

1 — Klâsik ekonomi politik, toplumu, birbirinden bağımsız fertlerin (yani Robinson'ların) bir toplamı olarak ele alır. Yani toplum, ferd atomlarından mürekkeptir, ferd moleküllerinden değil...

Bunu karşılık, Pozitivistler, toplumu insan moleküllerinden (biyolojik ailelerden) mürekkep kabul ederler. Biyolojik ailenin unsurlarına inmezler. Sosyal aileyi dikkate almazlar. Sosyal aile bir üretim birimidir.

Bize göre ise, toplum atomik fertlerden değil, molekül fertlerden (kategorilerden kuruludur. Fakat bu kategori biyolojik değil, sosyal bir kategoridir. Aile, ana, baba, çocuktan ibaret bir biyolojik ünite değil, bir üretim ünitesidir.

Kısacası, ferd, toplumda bir sosyal kategori içinde yer alır.

2 — Klâsik ekonomi politik, fertleri, sadece sosyal kategorilerinden değil, aynı zamanda onu dininden de, ırkından da tecrid eder. İnsanı, bir mide ve husyeden ibaret varlık sayar. Klâsik ekonomi politiğin insanı, bir **homo economicus**'tur. Bizim öngördüğümüz insan, bir **homo historicus**'tur, bir başka deyimle, total (bütünsel) insandır.

3 — Klâsik ekonomi politik, insanı tüketici ya da üretici diye ikiye ayırır. Bunu da, üretim araçlarını ve emeği üreticiden ayırarak yapar.

4 — Klâsik ekonomi politik yukarda da belirttiğimiz gibi, tarihin bütün dönemleri için geçerli aslî, genel, evrensel, bir bakıma rabbanî (providentiel) bağların olduğunu kabul eder. Bu providentiel bağlantı, insanın asgarî emekle, azamî tatminidir. Bu da iki şekilde düşünülebilir.

1) Belli bir külfetle azamî tatmin (külfet veri-data'dır)

2) Belli bir tatminde asgarî külfet (tatmin veri-data'dır). dır).

Birinciye göre, providentiel yasaları bulmaya çalışan ekonomi politikçilere **Hedonist**'ler, ikinciye göre providentiel yasayı bulmaya çalışanlara **marjinalist**'ler denir.

Biz klâsik ekonomi politikçilerin esaslarını kabul etmiyoruz. Genel, evrensel, aslî, providentiel bağlantıları da kabul etmiyoruz. Bu bakımdan, klâsik ekonomi politikçilerden ayrılıyoruz. İlk bakışta, tarihçi öğretiye mensup olmamız gerekir, oysa tarihçi öğretiden yana da değiliz. Çünkü tarihçi öğreti, bağımsız değişken ile parametreleri birbirine karıştırmakta, parametreyi red ve onu bağımsız değişken kabul etmektedir. Bundan ötürü, tarih dönemleri birbirinden kopmuş, aralarında sedd-i Çin kurulmuşcasına bir durum doğmuştur.

Oysa biz, süreçin saptanmasında bağımsız değişken ile parametrenin ayrılması gerektiğine inanıyoruz. Bağlantıyı parametrik ve doğrusal alınca, ($y = mx - p$) bağlantısı ortaya çıkar: **m** ve **p** parametre, **x** bağımsız değişkendir.

Tarihte dönem değişmesi, parametrelerin nitel değişmesidir.

Matematikten biliriz ki, tarnsformasyonda ya da transfigürasyonda iki husus vardır :

1 — invariant'ın saptanması

2 — imaj'ın saptanması,

sosyal olaylarda buna bir de amacı eklemek gerekir. İnvariant'ı, **ekonomik-artık**'da görüyoruz. Ekonomik artığın nitel ve nicel karakterini de dönemin bağımsız değişkeni kabul ediyoruz.

İlk gençliğimde sosyal gelişimin bağımsız değişkenini **Felsefenin Sefaleti**'nde olduğu gibi, üretim güçleri kabul ediyordum. Sonraları, **Osmanlı Divan Edebiyatı incelememizde, Sosyalistlere açık Mektup**'da da görüldüğü gibi, bağımsız değişkeni, ekonomik artık olarak almış bulunuyorum. Ama üretim güçleriyle ekonomik-artık ilişkisi ve bağlantısını da hiçbir zaman gözden uzak tutmadım.

Sebebine değinmeksizin, netice itibariyle, şunu da belirtelim ki, süreç olarak ekonomi politik'te yerimiz, tarihçi değil, klâsik ekonomi politikçi öğretidedir. Süreç şöyledir :

William Petty - Ricardo - Hodgskin - Marx.

Bazıları, bilimsel ekonomi politiğin kökenini Petty'de değil, Quesnay'e bağlarlar. Buna göre süreç: **Quesnay-Saint Simond-Proudhon-Marx**'dır.

Başka bir deyişle, bilimsel ekonomi politiğin ya Fizyokratlar'a (Quesnay) ya da Merkantilistlere (Petty) bağlamak gerekir. Biz ikincisinden yanayız.

Ekonomik politikteki metodumuz

Bilimsel ekonomi politiğin kurucusu, başı, ve en önemli kişisi Karl Marx'tır. Pek doğaldır ki, bilimsel ekonomi politik Marx'dan ibaret değildir. Kendi süreci içinde bir gelişim gösterir.

Marx, kapitalizmin incelenmesinde uyguladığı metodu **Ekonomi Politiğin Eleştirilmesine Katkı** (*)'da vermiştir. Fakat buradaki bilgi, kapitalizmin analizinde yeterli değildir. Marx'ın, kapitalizmde neyi aksiyom, neyi postula, neyi hipotez aldığını ancak **Kapital**'i incelediğimiz zaman saptayabiliyoruz. Marx'ın bunları derli toplu ifade ettiği yer varsa onu da ben görmüş değilim. Kapital üzerindeki çalışmalarımıza göre Marx'ın aksiyomlarını, postulalarını hipotezlerini saptamaya çalıştık ve şu sonuca vardık :

1 — Marx'da hemen hemen bütün bağlantılar, ilişkiler doğrusaldır :

V/C = sabit (organik oran)

pl/V = sabit (sömürü oranı)

$pl/c+V$ = sabit (kâr oranı)

. . . . . v.s.,

Simgeler şunlardır :

V = gündelikçinin emek değeri

C = emtiadaki nesnelerin amortismanı

pl = emekçinin yarattığı artı-değer

Bu bizce bir postuladır. Bu postula ancak belli bir zaman fasılası için yaklaşık olarak geçerli olabilir. (Şekil, 1) de **ABC** eğrisi yerine A_1 C_1 ve **CDE** eğrisi yerine C_2 E_1 doğruları alınmaktadır.

2 — ABC eğrisi yerine A_1 C_1 doğrusunu, **CDE** eğrisi yerine C_2 E_1 doğrusunu almak bir yaklaşımdır. O halde, Marx'ın analizi bir **yaklaşım trend** analizidir. Bu marksizmin temel aksiyomudur sanırım.

3 — A_1 C_1, C_2 E_1 doğrularının denklemi ($y=mx+P$) dir. (m) ve (P) parametrelerinin bulunması iki denklemi gerektirir. Bu denklemler

1) eğrinin teşkil ettiği alanla, doğrunun teşkil ettiği alanın (yamut alanının) eşit olması,

2) eğrinin ordinatı ile doğrunun ordinatı farkının asgarî olmasıdır, kanısındayım.

Bunlar da (4) denklemin tamamını meydana getirir. İşte biz bunlara dayanarak kapitalizmin analizini yapmaya çalışacağız.

(devam edecek)

(*) Orhan Suda çevirisi, Öncü Yayınları, s. 210-221.

GÜNAYDIN İNŞAAT İŞÇİLERİ

Çocuk yüzü kadar aydınlık
Güzel bir temmuz sabahı
Geçip giderken yanınızdan
Günaydın diyorum size
Günaydın inşaat işçileri

Alın koklayın diye atıyorum
Kazmaların küreklerin ucuna
Yasak bahçelerden kopardığım
Kanlı bir gülü
Günaydın inşaat işçileri

Ananız belki de bu inmeli kadın
Yapışmış kızgın asfalta
Kucağında bebesi
Çorak toprakların kavruk çalısı
Sanki uzanan elleri
Günaydın inşaat işçileri

Oğul vermiş arılar gibi bu kent
Kopup gelmişsiniz dağ köylerinden
Kopup gelmişsiniz ovalardan
Muş'tan Harran'dan
Gözleriniz özlemin kan çiçeği
Günaydın inşaat işçileri
Bu kurşun rengi göğün altında
Harcına alın teri kattığınız

Gökdelenler sizinle oynaşıyor
Uzaklarda kaldı köylerin güz sevinci
Verin seher yellerine götürsün
Türkülerinizi kızılırmağa
Al-güneşler altında Kızılırmak
Birşeyler söyler kurda-kuşa
Dağa-taşa çiçeğe-yıldıza
Akıp giderken rüzgârda kısrak yelesi gibi
Pir Sultan nefesli bozkırda
Günaydın inşaat işçileri

Çocuk yüzü kadar aydınlık
Güzel bir temmuz sabahı
Geçip giderken yanınızdan
Desem mi umut sizde
Sorular delerken yüreğimi
Günaydın İnşaat işçileri

Hakkı Gümüştaş

FİLM BİTTİ

Park sineması makinisti, sarışın, mavi gözlü, yakışıklı, ilerlemiş yaşına karşın sakalı ve bıyıkları çıkmamış, uzun boylu sayılabilecek, kendi halinde, sakin, az konuşup, çok dinleyen, «Sarı» adıyla çağrılan eski bir fabrika işçisidir.

İşe, öğleden sonra saat on dört sularında gelir, filmlerin uzunluğu ve kısalığına ya da bir ve iki olmasına göre giderdi...

Günlerden pazardır... İnsanlar, filmin başlamasından yirmi dakika geçtiği halde halâ gelmeye devam etmektedir. Bir kısmı ise bilet kalmadığını öğrendikleri halde beklemeğe, küçük de olsa bir umutla gelmeyecek olanların yerlerinin satılmasını beklemektedir...

Temmuz sıcağı, geceye boğucu bir hava vermekte... Ellerde yelpazeler ve yelpaze yerine kullanılan gazeteler bir parça serinlik vermek için sallanmaktadır.

Sarı Kâzım, sinemanın en sıcak bölgesinde buram buram terlemekte... gömleğini sandalyeye asmış, beyaz bir atletle dolaşarak bu boğucu havadan kurtulma çarelerini araştırmakta...

Kapıyı açtı ve balkon diye anılan bölüme geçti. Gecenin serinliği, bir parça terlemiş tenine ürperti verdi... Sonra içerinin sıcaklığı ile eşdeğer oldu...

Perdedeki görüntülere baktı. Yabancı, renkli bir filmdi. Ajanlı, vurdulu, kırdılı, güzel kadınlarla dolu, sevişme sahneleri, yalancı kahkahalar ölmeler, öldürmeler...

«Bir kere de dolmadığını görmiyecek miyiz bu sinemanın?» diyerek mırıldandı kendi kendine... İçeriye girdi. Hava

boğuntuluydu, kapıyı açık bıraktı. Küçük delikten bir daha dışarı baktı. Yine dışarı çıktı. Canı sıkılıyordu.

Başları, seyretti... çeşit çeşit insanlar, yaşlı, genç, çoluk çocuk... Kimisi göremiyor olmalı ki başını sağa sola oynatıyor sonra bir aradan yine seyre devam ediyorlar. Başlar; küçük, büyük, saçlı, saçsız, uzun erkek saçları, dağınık tarak yüzü görmemiş... Nedir bu erkeklerdeki saç uzatma sevdası anlamıyorum... gençler neyse ne bu yaşlı başlı insanlara ne oluyor? Gözleri karanlığa alışkın olduğu için çoğunu tanıyabiliyordu. Hemen her filmde aynı yerleri alanları kolaylıkla buluyordu.

— Bir kere de dolmasa ya şu sinemal.. Kafasından geçen bu düşünceler, gizli kalmış bir kırgınlığı taşıyordu. Kalabalık arttıkça kendisinin de yalnızlığının artışını duyuyor... hayattan uzaklaşışını, bu küçücük odada kalmaya mahkûm oluşunu görerek kendi kendini gerilere götürüyor az da olsa mutlu oluyordu.

— Sinema sahibi hoşnut tabii bu kalabalıktanl.. Gelenler de hoşnutl.. Hem öylesine hoşnut ki yemeklerini yemeden koşuyorlar, ekmek paraları yok ama sinema için yaratıyorlar... Küçük çocuklarını komşularına bırakıp koşuyorlar... Alel acele kâğıtlara sardıkları sandviçleri burada tıkıştırıyorlar... Hay Allahıml.. Bir gün de evde otursanız ya bel.. Yer kapamama korkusu sinmiş içlerine... Bu gün burada, yarın bir başka sinemada... Öbür gün bir başkasında... Ne olacak bunun sonu? ömürler böyle sinema peşinde koşmakla mı geçecek... Ömrüm, bu küçücük odada mı geçecek? Ucuz eğlence olduğu için mi geliyor millet? Yoksa özlemlerini ancak filmlerde giderebildikleri için mi? Varsan baksan şimdi herkes kendini şu baş rolde oynıyanların yerine görüyordurl..

— Abi bobinler hazır mı? Yer gösterici Salih efendi... Koskoca yaşlı bir adam... Niye kendisine «abi» diye hitap ediyor? Kısa yanıt:

— Hazır, al Salih efendi...

O da hoşnut mu hayatından? Eline sıkıştırılacak bir yirmi beş kuruşu beklemekle geçmiş ömrü... Nasıl da saygılı bekler o yirmi beşliğil.. Sesi sedası çıkmaz beklerken... Gençler öyle mi yal.. Hele parayı çabuk verme rezil ediverirler adamıl..

— Yanınızda bozuk para bulundursanız yal..

— Sizi mi bekliyeceğizl.. Parayı sinemaya girmeden hazırlasanız yal.. diyerek bağırıveriyor... Salih efendi, bağırmaz... Salih efendi'ye bağırırlar... Hayat, çökertmiş Salih efendiyi... Saygılı olmayı öğretmiş...

— SENİ SEVİYORUM???

— BİR BAŞKA DÜNYADA MUTLU OLACAĞIZ???

— SENİ ÖLDÜRECEĞİM???

«On-onbeş kişiyi öldürür bu şimdi... Nasılda seyrediyorlar bütün bunları? ne anlıyorlar? Yoksa biz her gün burada olduğumuz için mi böyle düşünür oldukl..

Yine içeriye girdi. Bu gece, olağandan fazla canı sıkılıyordu. Her şey gözüne bir ters geliyordu... Makaranın sonunun geldiğini görerek sevindi. Şimdi ara verecekti on dakika... Işıkları yaktı, söndürdü... Ara verecekti. Gömleğinin üst cebinden bir bafra çıkarıp yaktı. Filmdeki ajan gibi yaktı farketmeden... Dumanı içine çekmeden üfledi...

«Üç sene oluyor fabrikadan ayrılıp buraya kapanalı... Yani üç sene oluyor eski arkadaşlardan ayrılalı... İyi mi ettik kötü mü? Eskiden bu kadar sıkılmazdık ama... Nedendi acep? Daha mı mesuttuk o anlar? Buraya, bu film afişleriyle kapalı odayı kapandıktan sonra mı oldu bizdeki bu bıkkınlık..? Umutsuzluk... Hayattan zevk almama...

Kâzım, şimdi daha çok boğulduğunu duyuyordu... sigarayı, elinden attı. Bilinçsiz dışarı çıktı. İçeri girdi. Ara verdi. Birden, ortalık hareketlendi. Satıcılar aralara daldı. Seyirciler, büfeye koştu. Açacaklar bir sürü kapak açtı. Buz kalıpları, yer değiştirdi. Eller, çabukluk kaygısına düştü. Paralar, el değiştirdi. Çeşitli meyva suları içildi. İnsanlar, tuvaletlerde sıraya girdiler. Asit kokusundan yüzlerini buruşturdular. Işıklar, yine yanıp sönünce koşup yerlerini aldılar...

Filmin ikinci kısmı başladı...

Eskiden arkadaşlarla beraberken ne derdimiz, ne tasamız vardı, fabrikaya giderdik toplu halde... Kamyonlara binerdik, sabahın erken saatlerinde... Ellerimizde, akşamdan evde hazırlanan yemek... çıkınlara sarılı... Sabahları birbirimizin evine uğrar, geç kalmaması için çağırırdık. Fabrika, yarım saat uzaklıktaydı. Benimle beraber küçük dayım ile büyük dayım da vardı, orada çalışan. Onlar kısım amiriydiler. Fabrika açıldığından beri orada çalışıyorlardı... İşçiler, onların yüzünden beni sever, korurlardı. O zamanlar askerden yeni gelmiştim. Daha önce de fabrikada çalışmadığım için oraların düzenini bilmezdim... İşçileri, hiç bir şeyden anlamayan, gösterilen işi yapmaktan başka bir şey düşünmeyen insanlar bilirdim... Fabrikaya ısınınca, yanıldığımı anladım. Aynı iş koşullarında çalışan bu insanlar, birbirlerine düşündüğümden fazla ilgi gösteriyorlardı. Çabucak ısınıvermişitm hepsine. Hele iç-

lerinde bir Celâl vardı ki, onu hiç unutmayacağım. Benim yaşıtımdı... Eri çok onu severdim... O da beni severdi sanıyorum...

Bir öğle tatiliydi... Biz, yemekten sonra ekseri top oynardık. O koca, koca adamlar, naylon bir topun peşinde koşturuyorlardı.. Gülümsüyorduk... Fabrika hayatını hep neşeli olarak görüyordum. Bir sıcaklık, anlıyamadığım bir şey vardı... Herkes birbirine yardım ediyordu. O, öğle tatilinde, hiç beklemediğim bir şey oldu. Değerini çok sonra anlayabilmiştim... Celâl ile birlikte, top oynayanları seyretmek için, oyun yerine gidiyorduk. Birden karşımıza, Faruk Bey çıktı...

— Hey.. siz, diye seslendi

Döndük... Yanına gittik... Celâl, fabrika sahibinin oğluyla karşılaşmaktan memnun olmamıştı. Sonradan öğrendim ki, işçilere, hep kendi işlerini yaptırırmış. O gün de :

— Hemen bir hortum alın gelin... dedi.

Ben yürümüştüm... Celâl sordu :

— Ne olacak?

Böyle bir şey beklemiyordu... Şaşırdı...

— Sana ne diyorsam... onu yap... diye kızgınlıkla bağırdı... Arabayı yıkayacaksınız... Hem de hemen...

Celâl, ters istikamete yürüyüp gitti. Bana da :

— Haydi gidelim... geç kalıyoruz... dedi.

Ben, ne yapacağımı şaşırmıştım... Faruk bey, kıpkırmızı olmuştu. Arkadan seslendi :

— Ben, size gösteririml..

Diğer işçilere bu olayı anlattığımda, bir ikisi fırlayıp gitti. Sonradan anlattıklarına göre hemen arabayı yıkamışlar ve Faruk beye «yıkandı» diye haber göndermişlerdi. Akıllarınca, Celâl'i, böylelikle işten atılmaktan kurtaracaklardı... ama olmadı. O ay sonu hesabı kesildi. Celâl, giderken sadece :

— Arabayı yıkamıyacaktınız!.. dedi, arkadaşlarına...

Bana öyle geldi ki işsiz kaldığı için üzgün değildi Belki kıvançlıydı. Yalnız arabanın yıkanmış olması üzmüştü onu... Uzun müddet görmedim Celâl'i...

— Ne yapıyordu? bilmiyorum?.. Aramak istedim. Olmadı. Aradan aylar geçtikten sonra nihayet bir gün kahvede rastladım.

— Nasılsın? diye sordu. Ben:

— Asıl sen nasılsın? dedim.

— Niye asıl ben... dedi.

— İşsizsin çünkü... diyebildim.

— Tek işsiz ben miyim? Ne olacak ki? Nasılsa bir iş bulacağız...

— Sen çıktıktan sonra canım sıkılıyor... dedim.

Benim işim, kâğıtları, güneşe sermekti. Sermek ve toplamak... Sabahtan bir başlıyordum sermeye öğlene kadar... öğleden sonra da topluyordum. Tahta tezgâhlar vardı, onların üstüne seriyordum. Kurudukça topluyor yerine yenisini getiriyordum. Celâl, bana, çok yardım etmişti. Şimdi benim de ona yardımım dokunsun istiyordum. «Dayılarıma söyliyeyim tekrar gir» diyecek oldum.

— Sakın hal.. dedi. Oraya dönmem artık mümkün değill.. İş nasılsa bulurum... ama gururumu tekrar bulamam... Celâl'i son görüşüm o oldu. Nereye gittiğini öğrenemedim.

«Sonra evlendik işte... ve hiç arkadaşımız kalmadı. Fabrikadan ayrıldıktan yani o sıcacık çevreden ayrıldıktan sonra kimse aramaz oldu. Ne fabrika arkadaşları ne de mahalle arkadaşları... Üç senedir de buradayız... bir sürü insan... arada bir soğuk selam.. Nasılsınız iyi misiniz? iyiyiz sizler nasılsınız? bizler de iyiyiz çok şükür... allahaısmarladık, güle güle... yine bekleriz. Ev... geç vakit yatış... sabah erkenden kalkış... makara sar... bobin dola... yine sar yine dola... akşam... ev... çocuk... yorgunluk. Bıkkınlık... Eskiden de çok yoruluyordum ama bu şimdiki yorgunluk çok daha değişik bir durum... Yaşama görevini yerine getiriyormuşum gibi bir his... ev - sinema, çoluk çocuk - ayakkabı, elbise, film, makara, bobin - ara - ışıklar... ışıklar... saçlar - başlar - fabrika - sıcaklık - boşluk...

— BEN SENİN İÇİN YAŞIYORUM SEVGİLİM.

— BENİ SEVİYOR MUSUN?

— SENİN İÇİN HERŞEYİMİ FEDA ETTİM.

— ÖL DE ÖLEYİM???

— Kâzım abi... Kâzım abi... Kâzım abi be...

— Ne var? Ne var? Ne var be?

— Film abi...

— Ne filmi?

— Film bitti abi... ışıklar...

— Ha evet... evet... anladım... evet... film bitti... öyle ya film bitti... bitti...

Uykudaymış gibi uzandı. Işıkları yaktı.

Abidin NESİMÎ

OSMANLI DİVAN EDEBİYATI TARİHİ

III

Sünnî ve Bektaşî - Alevî Divanları

İkinci yazımızda Osmanlı Divan Edebiyatı şeklinin tanımını yapmıştık. Bu tanıma göre, bir Osmanlı şairinin «Divan şairi olabilmesi için : a) şiirlerini Çağatayca veya Azerice değil, Osmanlıca yazmış olması; b) ölçülü olarak aruzu kullanmış olması; c) bütün edebiyat türlerini denemiş olması gerekiyordu.

Hemen şunu söyleyelim ki divan'ın düzenlenmesinde şairin sünnî ya da Alevî - Bektaşî oluşu farklılık gösterirdi. Sünnîler, «divan'a **tahmid** (Allaha hamd etme) ile başlarlar, onu **naat-ı şerif** (peygamber Muhammed) övgü ile **vasf-ı-çar-ı yan-ı güzin** (ilk dört halifenin vasıflarını açıklama) izler; ondan sonra da zamanın padişahına, büyüklerine, övgüler gelir, bunu da gazeller ve diğer edebî türler izler ve divan, **hamse** (beş mesnevî) ile biterdi. Ancak, zamanın büyüklerine yazılan övgüler, (medhiyeler) genellikle bir somut durumun tasviri ile başlar. O somut durumla, övülecek kişi arasında bir bağlantı kurulur, ondan sonra da övgüye başlanırdı. Bu bağlantıya **girizgâh** denirdi.

Bektaşî - Alevî şairlerin divanı, ya sadece tevhid veya hem tevhid ve tahmid ile başlar, onu naat-ı şerif, naat-ı şerif'i de nad-ı Ali (İmam Ali'ye ünleyiş) ve On İki İmam sevgisi izlerdi.

Bundan sonraki kısımlarda Alevîlerle Sünnîler arasında bir ayrılık belirmezdi. Ancak Bektaşî - Alevî şairler mesnevîler arasında Maktel-i Hüseyn'e (Kerbelâ vak'asına) ve mersiye-i Hüseyn'e, Razva-i nebi'ye yer vermişlerdir.

İşte bu açıdan divanlara göz atarsak, divan metnine girmeden de hangi şairin sünn', hangisinin bektaşî-alevî olduğunu saptama imkânı belirir. Nitekim, Şinasi Efendi Divançesine Tevhid ile, Ziya Paşa hem tevhid hem de tahmid ile başlamıştı.

Narnık Kemal, meşhed-i Ali'den, Kâzım Paşa maktel-i Hüseyn'den... bahsetmekle, bektaşî olduklarını belli etmişlerdi. Ancak, Beyazıd II «Adlî» ve Kanunî Süleyman «muhebbî» bektaşî olmalarına rağmen, bu yolu izlememişler, Bektaşî-Alevîlerle Sunnîlerin ortak yolunu izlemekle yetinmişlerdir. Bunlar, Sünnîliğin öncüsü olan Çar-ı yar-ı Güzin konusuna hiç değinmemişlerdir. Divana besmelesiz başlamak gerekir. Besmele, Kuran sureleri için söz konusudur. Fakat buna rağmen, bazı divanlar «besmele» ile başlar: Fuzulî divanı gibi. Eserlerin Vayh-i ilâhî ile ilişkili olduğunu kabul edenler, baş kısmına besmeleyi geçirmişlerdir. Meselâ, Simavna kadısı Şeyh Behrettin'in **Varidat**'ına besmele ile başlaması gibi.

Sünnî ya da Bektaşî - Alevî olduğunu belli etmek istemeyenler ise divanlarına «üzerimize vacip olan edadan sonra» anlamına gelen «Bade eda-ı mavecibe aleyna» diye başlardı.

Aşağı yukarı, şekil yönünden, genellikle, divan'ı ve özellikle sünnî ile Bektaşî - Alevî divanını tanımlamış olduk.

Şimdi, Divan Edebiyatı'nın hangi sosyal ortamda belirtildiğini açıklayalım.

Divan Edebiyatı (mécanat) ile kurulur

İlk gençliğimde ben de aruz ile şiirler yazmayı denedimdi. Bunun ne kadar zor olduğunu ve zaman aldığını fiilen bilirim. Özel sınamalarıma dayanarak diyebilirim ki, bir insanın divan sahibi olması için bütün vaktini buna vermesi, ekmek elden, su gölden bir yaşayışa kavuşmuş olması gerektir. Demek ki, **Divan Edebiyatı, üretim yapmadan, emek harcamadan tüketimini sağlayacak bir ortamın yani ekonomik - artığın, sosyal - artık (rant) olduğu dönemin sanatıdır.** Bu döneme Almanlar **stand**, Fransızlar **état-estat** derler. O halde tekrar ediyoruz: Divan Edebiyatı, stand döneminin edebiyatıdır.

Divan Edebiyatı şairi, ya topraktan, kılıçtan, dinden, devletten rant sağlayanların yani artık-rant'ın veya artık-rant'a sahip olanlara dayananların yani sosyal artık-rant'ın şairidir. Buna göre, Divan Edebiyatı şairi iki farklı kategoriden gelir: 1) artık-rant'a sahip olanlar: Yıldırım Beyazıd, Murad II, Sultan Cem, Beyazıd II

(Adlî), Fatih Mehmet «Avnî», Kanunî Süleyman «Muhibbî»... 2) sosyal-artık rant'a sahip olanların dağıttığı caize ve atiyyelerle geçinenler.

Osmanlı Divan Edebiyatı'nda sanatkârın, rant sahibinden, yazdığı şiir için bir çıkar koparmasına caize veya atiyye denir. Genellikle şiir başına koparılan caize ya da atiyye ile yaşama yerine, rant sahibi bir zata sığınmayı, çocuklarını okutmak, efendiyi eğlendirmek suretiyle ömür boyu ona dayanmayı tercih eder. Bizde Beyazıd II, Sultan Cem, Hüseyin Baykara, Nevşehirli İbrahim Paşa, Yakup Bey... gibi.

İşte sanatkârı besleyen bu kişilere de **mecenat** denir. Bu kelime Romalı şövalye Mecenas'dan türetilmiştir.

Romalı Mecenas, şatosunda, devrinin değerli sanatkârları için ayrı bir selamlık yapmış onları orada yatırmış ve beslemiştir.

Stand dönemi edebiyatı kuruluşu mecenat'larla başlar. O halde, divan şairi, mecenat'ın arzularına cevap vermek zorundadır. Demek ki, Divan Edebiyatı, mecenat'ların isteklerinin yansıması olacaktır. Acaba mecenat'lar ne ister. Mecenat'lar, pek doğaldır ki, sadece günlük hayatlarını hoş geçirmeyi değil, aynı zamanda diğer mecenat'lara üstün olmayı, onları hâkimiyetleri altına almayı da isterler.

Bir mecenat'a bağlanmış zanaatkârın, efendisinin bütün isteklerini tatmin edecek doğrultuda şiirler yazması gerekir. Bu da, kendi efendisinin, diğer efendileri emrine almasının bir merkezî feodal düzenin kurulmasını gerektirir. Bu itibarla, mecenat-edebiyatı, statüyü korumaya değil, statüyü değiştirmeye yöneliktir. Yani «konformist ve apologetique» değil, non-conformist'tir fakat devrimci değildir. Meselâ, Şeyhî'nin Harnamesi, Fuzulî'nin Şikâyetnamesi... ilh. gibi.

Burada bir noktayı açıklığa kavuşturmak gerekir, o da **gemeinschaft**'tan merkezî devlet düzenine dönüşmeyi iki sınıfın öngörmesidir. Bunlardan biri devrimci, diğeri non-conformist açıdan öngörür. Devrimci açıdan merkezî devleti savunmada iki sınıf vardır :

1 — Silâhlı Hansa birliği (kıtalararası ticaret yapan tüccarlar sınıfı),

2 — Mamul maddelerini Hansa Birliklerine ucuza satma yerine, mamullerinin (imalatının) ticaretini de yapmak isteyen Risorcimento sınıfı.

Non-conformist açıdan merkezî feodal düzene geçmek isteyenler, silâhsız Hansa Birliklerinin yol emniyetini sağlamak karşılığında onlardan haraç alma yani bir rant sağlama görüşünde olanlardır.

Bizim burada sözünü ettiğimiz merkezî devlet Hansalar'ın değil, beyliklerin merkezî feodal düzenidir, yol emniyeti için bir harç alma, bir rant sağlama hareketidir. Tarihte rastladığımız Moğol-Selçuk, Yıldırım-Aksak Timur, Yavuz Selim-Hayatî... çatışmaları, son tahlilde, yol emniyetini sağlama rantının kime ait olacağı hususudur.

Moğol istilâsından ve özellikle Anadolulular'ın Kösedağ savaşı bozgunundan sonra, merkezî feodal düzenin yıkılması, Selçukî Tevaif-i mûlük'ünün ortaya çıkması, bir mecenat dönemine dönüşü kaçınılmaz hale getirmiştir, zorunlu kılmıştır.

Hemen belirtelim ki merkezî feodal düzende üç sosyal kategori vardır :

1 — Ülkelerarası ticareti sağlayan sınıf (Merkantilistler),

2 — Ülkelerarası ticareti yürüten tüccarların (Hansa), kervanların yol emniyetini sağlayan bekçiler (askerî bürokrasi)

3 — Yol kervanlarını soyarak geçinenler (korsanlar).

Kadim Yunan'da bu üç sınıfın yani tüccarın, daimî askerin, korsanın aynı sosyal kategoriye dayandığı görüşü hâkimdi. Bundan ötürü Merkür, bu üç sınıfın ilâhı, Pirî idi.

Merkezî feodal düzenin diyalektiği bu üç sınıf arasında kurulmak gerekir.

Anadolu'da Selçuklu devletinin yıkılması yani daimî muhafız ordusunun ortadan kalkması beylikleri doğurdu.

Bu beylikler içinde «mecanat» niteliğini taşıyanların başlıcaları şunlardır: İnançoğulları (1277-1368), Aydınoğulları (1307-1403), Germiyanoğulları (1200-1428), Menteşeoğulları (1300-1425), Hamidoğulları (1300-1391), Osmanoğulları (1299-1920).

Şimdi bu beyliklerin (mecenat'ların) şairlerine değinelim :

— İnançoğullarına dayanan şairler Muarif-i Hadikî, Nakıboğlu...

— Aydınoğullarına dayanan şairler : Mesudî, ilh...

— Germiyanoğullarına dayanan şairler: Şeyhoğlu... ilh.

— Menteşeoğullarına dayanan şairler: Mahmud bin Mehmed.
— Osmanoğullarına dayanan şairler : Gülşehrî, Hoca Mesud, İzzeddin Ahmed Kemaloğlu İsmail, Ahmed Daî, Şeyhî, Aşık Çelebî... ilh...

Millî Eğitim Bakanlığının sanat tarihi dersinde bu Anadolu Beyliklerinin sanat ürünleri okutulur. Fakat nedense, edebiyat tarihinde bu «mecenat» dönemi ele alınmaz. Bunun sebebi, beylikler döneminden harabe halinde de olsa, minarî ürünlerinin kalmış olmasıdır. Üzülerek belirtelim ki, Anadolu Beylikleri dönemine ait şiir ve edebî yazılar yeteri kadar saklanamamıştır.

Hemen işaret edelim ki, mimarî, güzel sanatların en son kademesi, onun terkibidir. İleri bir edebiyat, ileri bir resim, ileri bir müzik olmadıkça, ileri bir mimarî olamaz. Eğer bir yerde, bir mimarî varsa, orada mutlaka çok ileri bir edebiyat mevcuttur. Zira mimarî, en yüksek ekonomik -artığın belirdiği dönemde ortaya çıkar.

Bir dergi hacmi içinde, pek doğaldır ki, bu Anadolu beylikleri şairlerini ayrı ayrı incelemeye imkân yoktur. Bu konuyu incelemek isteyenler tezkirelere, özellikle, Köprülü'nün çalışmalarına başvurabilirler.

Yukarda kaydettiğimiz gibi, bu «mecanat»ların bazıları günlerini gün etme, bazıları da merkezî feodal olma yani, diğer beylikleri kendi emrine alma eğilimi gösterirler.

İşte merkezî feodalin kurulması dönemine kadar «mecenat» lar devri devam eder. «Mecenat» dönemi, merkezî beyliklerin kaldırılmasıyla son bulur. Osmanlılarda «mecenat» döneminin son bulması, Dulkadiroğullarının, Yavuz Selim tarafından ortadan kaldırılması dönemine rastlar. Yukarda tanımladığımız divan tedvirinin de bu tarihe rastlaması bir tesadüf değildir.

Yavuz'dan önceki şairler, «mesenat» dönemi şairleridir, yukarda açıkladığımız gibi Divan şairleri değil, Mecmua-i eşar şairleridir.

Çelebi Mehmed'in «mecenat» olarak etrafındaki şairler İvazpaşazade, Ataî Çelebî, Nailî-i Kadim, Nihanî... ilh. Beyazıd II'nin, «mecenat» olarak, etrafındaki şairler Cezerî, Kasımpaşa zade Mehmed Safî, Amasyalı Mehmet, Çelebizade Derviş, Ahmet Bihişti Çelebi, Lâlî Çelebi.

Merkezî feodal düzen kurulunca, «mecenat» dönemi yani artık-rantın alt dönemi, artık-rantın kemal dönemine yani «Divan»-devlet dönemine dönüşür.

Divan edebiyatının teşekkülünü tamamlaması, kemal dönemine dönüşmesi, yukarda kaydettiğimiz gibi, Yavuz Selim ile başlar. Kanunî'de «mecenat» kalkar, daha doğrusu önemi azalır, Devlet-Divan dönemi açılır.

Kanunî vezirlerinden İbrahim Paşa, divan şairlerini önemlerine göre aylığa bağladı. Ancak Ayaz Paşa'nın sadr-ı azamlığında bu aylıklar kesildi. Ayaz Paşa'dan sonra yine şairlere, sanatkârlara devlet kasasından aylık ödenmeye başlandı. Selim II, Murat II, Mehmet III dönemlerinde de bu aylık statüsü devam etti. Şairlerin belli bir aylığa bağlandıkları veya bir göreve atandıkları bu dönemde «ekmek elden - su gölden» durumu doğar. Şairler, kelimeleri bir kuyumcu gibi işlemek imkânını bulurlar: Bakî'nin, Ebussuud'un, İbn Kemal'in... kelimeler üzerinde nasıl durdukları meydandadır. Baki'nin mersiyesi ile Sinan'ın Süleymaniyesi aynı niteliktedir. Bakı kelimeleri, Sinan taşları aynı maharetle işlemişlerdir.

Bu dönemde şairlerin aylıkları, ödenekleri farklı kaynaklardan çıkardı. Bu aylıkların bir kısmı Saray'dan bir kısmı da Evkaf ödeneğinden sağlanırdı. Çoğu zaman, taşralarda, sanatkârlara, Evkaf gelirlerinden tahsis edilen aylıkları ödemekte kadılar, mütevelliler, cabiler güçlük çıkarırlardı. Meselâ, Fuzuli'ye yapıldığı gibi... Şairler, sanatkârlar önemlerine göre ödenek alırlar ve ona göre adandırılırlardı. Meselâ, şairlerin başı durumunda olana sultan-al şuera veya seyyid-al şuera denirdi.

Pek doğaldır ki, Saray'ın sanat ölçüleriyle bugünün sanat ölçüleri arasında bir yakınlık olamaz. Meselâ, Ahmed III döneminin seyyid-al şuera'sı Seyyid Vehbi idi. Aynı dönemin şairi olan Nedim'in iyrabda adı yoktu. Seyyid Vehbi Devlet şairi idi. Oysa Nedim, Devlet şairi değil, Nevşehirli'nin şairi idi, yani «mecenat» şairi idi.

Devletin mali imkânları azaldıkça, sanatkâra vereceği ödeneği kısmakta, hatta belli bir dönemde tamamen kaldırmakta idi.

Devlet sanatkârı olma imkânının kalktığı ya da azaldığı dönemde, yine «mecenat» dönemine dönüş başlar. Ancak, bu dönemin «mecenat» leri, kuruluş döneminin «mecenat»larından, yani beylerden, şehzadelerden farklıdırlar. Bunlar aristokrat bürokratlardır. Pek doğaldır ki, beyliklerin statüsü ile aristokrat bürokrasinin statüsü farklıdır. Bunun tabii sonucu, bu dönemlerin şairleri de farklı olurlar. Bu şairler, merkezî devleti kurmayı değil, merkezî

devletin çökmesini önlemeyi amaç edinmişlerdir. Bu dönemde iki eğitim ortaya çıkar :

1 — Mevcut merkezî dönemin devamı imkânsızdır. Bu itibarla, felekten ne koparırsak kârdır. Günümüzü gün etmeye bakalım. Bu eğilimi Nedim ve onun izindekiler temsil eder.

2 — Mevcut merkezî dönemin restore edilmesi mümkündür. Bu restorasyonun sağlanması için çalışmalıyız. Biz sıkıntı çekmeliyiz fakat çocuklarımızın yarınını güven altına almalıyız. Bu eğilimi Nabî ve onun izindekiler temsil eder.

Yazımızın bundan sonraki bölümlerini Fuzulî, Ruhî-i Bağdadî, Şeyhi, Baki, Nedim ve Nabi eğilimlerinin incelenmesine ayıracağız. Nabi üzerinde fazla duracağız.

Şimdi Osmanlı Divan edebiyatının nasıl kurulduğunu, geliştiğini ve nihayet niçin çöktüğünü açıklayalım. Bunu yapmak demek, Osmanlı imparatorluğu nasıl kuruldu, neden gelişti ve niçin yıkıldı sorularını cevaplandırmak demektir. Bunu yapabilmek için, çok kısa bir şekilde de olsa, Anadolu kıtasının jeopolitiğini açıklamak gerekir.

(devam edecek)

Orhan Kemal'den Anılar

ÜLKÜ

5 Eylül 1960.

Büroдan içeri hızla adımını atan Orhan Kemal :

«— Dün gelemedim,» dedi. «Eee, ne var ne yok, Yusuf Kenan?»

Başımı kaldırıp baktığımda, gözlerinde mutlu bir parıltı ile yanındaki çelimsiz bir kızı içeri ittekliediğini gördüm. Gri bir giysi, ak bir gömlek giymişti.

İşin içinde neler olduğunu bilen bir insanın davranışıyla :

«— İyilik, sağlık dayıl» dedim.

Aslında, Orhan Kemal'in yüreğindeki çalkantıyı tınmadan, taparcasına sevdiği kızı (1) benimle ne biçimde tanıştıracağını bekliyordum. Başımı eğerek okur gibi yaptım.

Orhan Kemal sözü uzatmadan :

«— Bu **Ülkü**,» dedi. «Bu büroda benim özel sekreterim olarak çalışacak.»

Bu kez, merakla başımı kaldırdım. Ülkü gülümsemeye çalıştı. Yüzü aydınlık, saçları parlak, üstü başı düzenliydi. Ufaraktı. Hemen hemen bir çocuktu. Onyedisinde ya vardı ya yoktu. Gözleri şehla, bacakları çarpık bir biçimde geriliydi. Bunların yanısıra, yürüyüşü ve davranışı serbestti, hanyayı konyayı anlamışa benziyordu. Sonradan öğrendiğime göre, yaşantısında acıklı ve kötü şeyler olmuştu. (Açıklıkla, içtenlikle, işin özüne inersek: O yaşta kadındı). Kadırga'da küçük bir evde annesi, babası, erkek kardeşi ve kendisinden küçük iki kız kardeşi ile birlikte oturuyordu. İlk izlenim

önemlidir: Dünyaca ünlü bir yazarın tek kadınıymış gibi çalım atıyor ve o sesle konuşuyordu. Ve bu hesaplı düşün ile Orhan Kemal'i ardından sürükleyecekti.

Orhan Kemal'e saygı göstererek, hiçbir şeyi kurcalamak ve deşmek istemediğimi söyledim :

«— Kimsenin işine karışmak aklımdan geçmez, Orhan Kemal.»

Bu olay, Cağaloğlu, Cemal Nadir sokağındaki Büyük Milâs Han'ın ikinci katında, ikinci koridorun dip yönündeki küçük bir büroda geçiyordu. Ve kara alın yazısı Orhan Kemal'e burda da soluk aldırmayacaktı. Büro, «**Şoför**» adlı haftalık bir derginin yönetim yeriydi. Derginin sahibi ve sorumlu yönetmeni «**Yelken**» dergisi yayıncısı **Av. Rüknettin Resuloğlu**'ydu görünüşte. Ortaya bin küsur liralık bir anamal koymuştu. Oysa, dergiyi her yönüyle ben yönetecek ve dergide yayımlanması için «**Yeşil Çam Sokağı**» adında bir romanını veren Orhan Kemal'e de ortaklık payı ayıracaktım. Zaten sorun, ikimizin günlük nafakasıydı. Av. Rüknettin Resuloğlu, o dönem zarar eden «Yelken» dergisini kapattığı an, Sarı Basın kartının devamını bizim dergiyle sürdürecekti. Önemli olan, tirajı beşyüzü geçmeyen bu 57X82 boyutundaki dört sayfa, ama basımevinin istediği parayı veremediğimiz için iki sayfası «dolma»(2) olarak yayımlanan bu dergiye Orhan Kemal'in bir roman vermesiydi. Bir kez, Orhan Kemal'in ailesiyle sevdiği Ülkü arasındaki kişisel yaşamı ikiye bölünmüştü. Bu yüzden, parasızlığını çalışmasıyle yenmeyi deniyordu var gücüyle. «**Kimin için, ne için yaşayacağımı biliyorum artık,**» demesine karşın, lehimlenmiş kazanç kapılarının ne ailesine, ne de Ülkü'ye açılmasının olanağı yoktu. Dürüsttü ve politik güçler onun onurlu varlığının hesaba gelmez değerini düşürtemiyeceklerini biliyorlardı. Her şeye yeniden başlaması oldukça güçtü. Yaşantısında hep olduğu gibi korkunç bir savaş vardı, açlığa itiliyordu. Büyük zorluklar, şimdi de bu umarsız sevgi karşısında, en küçük dergilere yazı yazmak zorunda kalıyordu. Yoksa ne yeteneksiz, ne de güçsüzdü. Güçlülüğünü, bir de içinde söküp atamadığı sevgiyle sınayacaktı. Şöyle diyordu : «**Seviyorum, sevdiğim için güçlülüğüm daha bir artacak.**» Oysa, ezikliğin bilinçaltı huzursuzluğu ile yaşlılığın son bir çırpınışından oluşan coşkulu bir alaşımdı **bu.**

Bunu zamanla anladı.

O gün, saat dördü çeyrek geçe bürodan çıktılar. Orhan Kemal havalarda uçuyordu sanki. Bir saat sonra geri döndü. Bu kez

gözleri donuk, yüzü soluktu. Gidip gelişinde, hem kız, hem çevre tarafından etkilenmiş olmalıydı. Sinirli sinirli gülümsüyordu. Neden sonra açıkça konuya girdi :

«— Görüyor musun? Çevremde uğursuz söylentiler dolaşıyor. Ülkü'den ayrılmam gerekirmiş. Kıza göre yaşlıymışım da, boyunca kızı olan evli bir adammışım da... Bunlar, onu-bunu hiç de ilgilendiren bir şey değil. Sapı dik olan benim bel»

Artık, Orhan Kemal'de yaşlılık duygusu öfkeye ve giderek nefrete dönüşüyordu, ama insan olarak başkaldırışında bir yükseklik, bir derinlik vardı. Arasıra yumruklarını masaya, çenesini de eline dayıyor, arasıra da saçlarını düzeltiyordu.

Bu arada, Ülkü konusunda benim ne düşündüğümü sorunca, kendisine şu cevabı verdim :

«— Dur hele, sana öğüt falan verecek değilim. Haddime mi? Küçük yaşta bir kıza gönlünü kaptırmışsın işte. Sence doğru olan buysa, kimin ne demeye hakkı var? Ne ki, evlisin. Birini eziyor, ötekini alkışlıyorsun. Senin kafanda daha önemli sorunlar var, sanırım. Ha?»

Kişisel çıkarı dışında, Orhan Kemal hep özdeş Orhan Kemal'di; dürüst, kavgacı, asla arsızca yaşamamış ve kendisini topluma adamış gerçekçi bir yazar, ama tüm yüreğiyle kadın sevgisine açık mı açık... N'olursa olsun. İşin sonu nereye varırsa varsınl Ne ki, hafif meşref ve orta malı kadınlara düşkünlüğü görülmemiştir. Ne bu gibilerin peşinden gezmiş, ne de kendinden geçmiştir. Böyleleri, ne denli güzel olursa olsun umurunda olmamıştır. Güzelliği horladığından değil elbet. Bir kadını çabuk ya da para karşılığı ele geçirmeyi insanlığına yakıştıramadığından. Kötü isteklerden hepçe kaçınmıştır. Ne ki, kendini sevdirecek yerde hep sevmiştir.

Deminki yargımı benimsemedi, karşı çıktı :

«— Herkes bilsin. Ülkü'yü seviyorum işte. Şimdiye dek hiçbir kadın kafamı böylesine allak bullak etmedi. Ülkü kadınların en güzeli, en özverili olanıdır. Onu tanıdıktan sonra, yaşamımın bu denli güzel, bu denli hoş olacağını tasarlayamazdım.»

Anlaşılıyordu: kızın gençliğine tutkundu.

(Orhan Kemal'in geçici bir beğenisi üzerine kurulan bu cılız ve olanaksız sevgi ilerde düzeltilebilecek bir yanılgı oldu, ama bu yanılgının ürünü olarak ortada bir erkek çocuğu kaldı.)

6 Eylül 1960

Orhan Kemal Güçsüz, güvensiz, sarsılmış, umutsuz ve üstelik parasızlığı çekilmez durumda. Düşmanları ardından ulu orta söz ediyor ve en ince ayrıntının yayılmasını sağlıyorlar. Amaçları onu gülünç bir duruma düşürmek.

Orhan Kemal'in durumu: her şeyden önce açlıkla savaştı. İstediği gibi yaratıcılığını sürdüremediği gibi, günlük didinmeden sıyrılıp, aradığı mutluluğa kavuşamıyordu. Yeşil Çam film yapımcıları için yazdığı uyduruk senaryolar da iç rahatlığını sağlamaktan uzaktı. Bu arada Ülkü, Orhan Kemal ile evlenmeyi düşünüyor, aile kurmak için tüm olanakları zorluyordu. Orhan Kemal'e, «**Karınla boşan ve benimle evlen!**» diye, baskı yapmağa başlamıştı bile. Masraflıydı, Orhan Kemal'e sorumluluk verdiği gibi, ona birtakım görevler de yüklüyordu. Birkaç yıl da olsa, birlik ve beraberlikleri sayılamıyacak zorluklar doğurmuştu. Buna karşın, Orhan Kemal, Ülkü'ye karşı duyduğu sevgiyi perçinlemek için Beyoğlu, Alyon sokakta bir pansiyon tuttu. Yerleştiler. Yetenekli, akıllı, iyi yürekli adam, bu kez de duygularının cömertliğiyle hareket etmişti.

Oysa o, «**Hiçbir şey kendime olan güvenimi sarsmaz,**» diyordu.

Evet, önüne gelen kolay önerilerde bulundu, ama Orhan Kemal, yaşamında Ülkü'yü sevdiği dek hiçbir kadını sevmedi.

---

(1) Ülkü'yü benden önce Muzaffer Buyrukçu tanımış ve durumu bana anlatmıştı.

(2) Baskısı biten dergilerin yazılarını başka bir dergiye aynen aktarmak.

Adil Gülvahaboğlu

DİNAMO VE «MAPUSHANEMDEN ŞİİRLER»

Hasan İzzettin Dinamo, 1940 yıllarının gür, tok sesli ve atak bir şairidir. Nazım'ın açmış olduğu kanalda toplumsal şiiri başarıyla sürdürmüştür. Bu nedenle, romancılığı yanında şairliğini unutmak olanaksızdır. Bunu görmezlikten gelmek de, düpedüz bir haksızlıktır. Gerçeğe sırt dönmedir. Dinamo'nun şairliği gittikçe yayılmış, gürleşmiş, bilenmiş ve bu yüzden tutunmuştur. Sevilmiştir. Kendi evren görüşünün vurucu, dövücü, uyandırıcı, itici, eğitici öğesi olmuştur. Şiirlerindeki yürek, kendinin bireysel duygularının değil, ulusun-halkın, evrenin yüreği olmuştur. Gülen, direnen, içte olsun, dışta olsun tutsaklık zincirlerini kıran kişilerin, ulusların şiiridir, Dinamo'nun şiiri. Çünkü şiirindeki öz, biçim toplumbilim kurallarına göre oluşmuştur. Dayanaksız, desteksiz, imgesel şiir değildir. Toplumlardaki sınıfsal sürtüşme, çatışma, kavga, saldırılar Dinamo'nun şiirinin özünü meydana getirir. Bu kavgayı oluşturan temel neden ezen-ezilen, yutan-yutulan, yoksul-zengin, sömüren-sömürülen, bağımsız-bağımlı, güçlü-güçsüz... çelişkisidir. Ulusları, halkları yutan emperyalizm ve onun canavarlaşan; daha sert, daha kaba gücü faşizm, karşısında Dinamo'yu ve benzerlerini bulur. Dinamo, kendi ülkesinin acılarını, çelişkilerini vermekle kalmadı. Evrensel kapitalizmin yarattığı faşizmi de göğüsledi. Yüreğinde duydu. Karşı koydu. Onun ezmeğe çalıştığı tüm ulusları, kardeş bildi. Kafasında yoğurduğu özgürlük düşüncesini tüm toplumlar için işledi. Yerleştirdi şiirine. «İnanır mısınız, katılmadığımız bu kıyasıya savaş o ara edebiyatımızı adamakıllı etkilemişti: Kimi okursanız, yüreğini bir güvercin gibi eline almış, size pır pır savaş boylarından erkek şarkıları söylüyordu. Bir kısmı çoktan unutuldu, bir kısmı anılarımızdan «sevkiyat trenleri» gibi geçer durur. Ama, hep-

sinin ortasında Hasan İzzettin'in o uçaksavar mermileri tespihi gibi birbiri ardınca ve coşkun patlamalarla kendini belli eden şiirleri (1) yaşar gider. Dağlarca'nın dediği gibi yeryüzü ne kadar bölünürse bölünsün «şairlerin yüreği her çağda bir»dir. Yüreği aynı amaçla, hızla çarpan şairler elbet de faşizme karşı da birleşeceklerdi. Faşizm yenilir, yok olur gider. Olumlu hiçbir örnek bırakamaz ama, Bertolt Brecht'in dizeleri ölmez. Paul Eluard, Neruda, Nazım, Dinamo, A. Kadir, Ilgaz, Gökçe, Toprak... yaşar gider. Konumuz kapitalizme, emperyalizme, faşizme karşı direnen, savaşan şairler olmadığından, bunlar üzerinde duracak değiliz. Gelelim Dinamo'nun dizelerine :

«Ben, şair olmuşum, özgürlük
«Yalansız riyasız söylüyorum
«Senin aşkından olmuşum.
«Ben bacak kadar çocukluğumdan beri hep
«Hep sensizliğin yarattığı
«dayanılmaz serüvenlerin
«o korkunç ağusuyla dolmuşum.
«En son türkümde seni söyleyeceğim:
«Bir emperyalist tankı altında şair yüreğim ezilirken
«Ya da dünyanın en güzel bir sabahında
«Bir duvar dibinde kurşuna dizilirken! (2)

Dinamo, çok sevdiği özgürlük adına mapushanelere girmiş, hırpalanmış, ezilmiş ama, ezildikçe güç kazanmış, kahramanlaşmıştır. Aslında büyük sanatçı, zulme, baskıya boyun eğmeğendir. Sanatını, amacından saptırmayandır. Gözdağı ile, korku, yıldırma, yıpratma yöntemleriyle sinen, yılan sanatçılar, kendilerine olduğu kadar bilimsel evren görüşüne de ihanet etmiş olurlar. Dinamo, hapis olduğu günlerde tıpkı Nazım gibi, şiirleriyle savaşını sürdürmüştür. «Mapusanede Güz» (s. 43), «Mapusanede Yağmur» (s.44), «Mapusanede İlkyaz» (49), «Mapusane Aşkı» (s.59), «Mapusanede Okul Anıları» (s.67), «Mapusane Karanfili» (s.71), «Mapusanede Yaz Yağmuru» (s.83), «Mapusanede Sevgi Düşleri» (s.82), «İlkyaz Mapusanesi» (s.101), «Mapusaneden Sevgi Sonnetleri» (s.150) adlı şiirleri ağlama, yakınma, kaygılanma edebiyatını getirmiyor akla. Onların her biri başlıbaşına bir romandır. Özgürlük adına savaşanların ya da bundan payını alamayanların toplumsal açıdan acıları, bu acıların nedenleri dile getirilir. «Mapusanede Sevgi Sonnetleri», biçim bakımından Shakespeare'in sonnetlerini anımsatıyor. Ama öz, tamamen değişiktir. Yedi bölümden oluşan ve her bölümü on dört dizeden meydana gelen sonnet'ler Dinamo'da mapusanedeki evreni işleyen birer cevher olurlar. Shakespeare'in ağlama, sızlama, yakınm havası görülmez. Eski bir biçime yeni

bir öz verilmiştir. En acı günlerde de tarihsel sorumluluğunu unutmamıştır. Yiğitliği, doğruluğu, korkusuzluğu işlemiştir. «Sürekli baskı, para sıkıntısı, savaşın yoksunlukları, öldürülme korkusu, desteksizlik, ezilmişlik Dinamo'yu derinden sarsmış, siyasal kavganın ötesine itmiş, koyu bir bunalıma sürüklemiştir...» (3) Adaletsizlik, baskı elbet kişiyi etkiler. En büyük isyan, adalet diye diye adaletsizliğin yerleştirilmesinden doğar. Direnme, giderek başkaldırı başlar adaletsiz ortamlarda. Dinamo, «Yaşayacağım» şiirinde böylesi bir direnci işler :

«... Yaşayacağım
Asfaltınızda gezdirmeseniz de
Denizinizde yüzdürmeseniz de.
Ağzıma, kalemime kilit vurup
Bana şiirler yazdırmasanız da. (s. 104).

Hasan İzzet Dinamo, büyük, koyu, korkunç, tehlikelerle dolu bir ormanı yırtıp çıkmıştır. Her türlü engeli aşmıştır. Fikret'in dediği «çakıllı, dikenli» yollardan geçmiştir. Demek oluyor ki güçlü şair acılarla daha da güçleniyor. İçindeki volkan sönmüyor. Bunu düşündükçe Andre Gide (1869-1951)'e hak veririm. «Sanat her zaman baskının sonucudur. Büyük sanatçı, güçlüğün coşturduğu engelleri kendisine sıçrama tahtası yapan adamdır» diyor bir sözünde. Gerçekten de öyle. Güçlü olan sanatçı zulumdan, baskıdan yılmaz, korkmaz. Bunun örneklerini sizler anımsayın daha yeğ.

Dinamo'nun şiirlerinde zorlama yoktur. Çok ve acı söyleme ereği ile bayağılığa düşmez. Okuyucuyu sıkmaz. Onun yalnız yüreğine değil, kafasınada seslenir. «Adalet Evrenin Ruhu» adlı şiirinden şu dizelere göz atalım :

Adalet evrenin ruhudur demişsin, Hayyam,
Bu güzel sözü söylemek için
Kim bilir yüzdün içinde yıllarca
nice adaletsizliğin. (s. 38)

Şairde duygu, fikir zorluğu yoktur. Geniş kültürü, şiiri için sağlam bir araçtır. Onları yerli yerine oturtmasını bilir. Bunu yaparken kültürü şiire, şiiri de kültüre yeğlemez. Ortasını bulur ve şiiri anlam zenginliği ile yaratır. Fakat onda şiir mutlaka anlam demek değildir.

Biz Türkiyeliyiz
Dertler beklemesin de kapımızda
kimler beklesin? (s. 121)

Buradcı olduğu gibi bakarsınız kocaman gerçekler bir iki dize ile verilir. Şimşek çakar kafanızda. Oturup gülmek, ya da ağlamak geçer içinizden. Şairin ustası daha önce de değindiğimiz gibi Nâzım'dır., bunu «Aydın Ufuklar» şiirinde Nâzım'dan esinlenerek ortaya koyar

«Gemiler gider aydın ufuklara gemiler gider»
Nâzım'ın aydınlık gemileri
Bana ufuklara doğru kılavuzluk eder. (s. 110)

«Mapusanemden Şiirler»de tarihin gelmiş geçmiş bilim, fikir, düşünce kahramanlarını da yer yer anımsıyoruz. Bunu şairin tarihi akış içerisindeki yerini bulmasına yoruyoruz. Eğer toplumsal çelişkilere bilimsel yöntemle bakmasaydı, şiirinde Kopernik'i, Galile'yi, Einstein'i, Hayyam'ı, ateşe atılan İbrahim'i, Jan Valjan'ı, Vergilius'u, Köroğlu'nu, Sokrates'ı, Prometeus'u, Nâzım'ı, Ferhad'ı ve

«Bizden neden ağlayan bir Fuzulî çıkmış
Şimdi anlıyorum bunu derinden
Kaç Fuzulî, Fuzulî olmadan önce kahrolup gitmiştir
üzüntülerinden. (s. 117)

dediği «Fuzulî» yi bulamazdık. Akışın dışında bireysel duyguları geveleyen bir zavallı şair bulurduk. Belki de bulmazdık.

«Burda tanıdım insanın korkunç yanlarını
Çürük et kokan ruhlarla yanyana yaşadım.
Gezdim dolaştım suç güllerini adım adım
Rastladım her ruhta kansere benzer bir apokalipse (s. 15)

Bu dizelerde olduğu gibi Dinamo'nun şiirleri zaman zaman ürpertir kişiyi. Olumsuzluklardan değil, nedenlerinden tiksinti duyarsınız. Şaire göre güç kimdeyse, kanun da ondan yanadır. Jack London'da cıyni kanıdadır. Vahşetin Çağrısı'nda (s. 25) şöyle der: Sopa kimdeyse kanun odur». Dinamo, «Şeriatın Kestiği Parmak» şiirinde kanun adına işlenen cinayetlerle alay eder

«Şeriatın kestiği parmak mı Nefi?
«Şeriatın kestiği parmak mı Danton?
Şeriatın kestiği parmak mı Chénier?
«Şeriatın kestiği parmak mı Robéspiérre
«Şeriatın kestiği parmak mı Garcia Lorca
«Evet, hepsi de, hepsi de şeriatın kestiği parmak.
Kimin elindeyse kılınç, tırpan ya da orak
Şeriat onda,
«Onun hakkı boyun vurup kelle koparmak.» (s. 21).

İşte, bizim ülkemizde olduğu gibi evrenin hemen her yerinde yüzyıllar boyu yutturulan «şeriat - kanun» bundan ibarettir. Ada-

letin soyut bir kavram olduğu, bunu yaratan gücün ekonomik yapı olduğu üzerinde durulmamıştır. Ama Dinamo, bunu alaylı bir dille şiirinde işlemiştir. O nasıl «şeriat»tır ki, hep haksızlığa baş kaldıranların hakkından geliyor. Onları yutuyor yok ediyor, Zulum saçanların yanından yöresinden geçmiyor. Demek ki bunun bir hikmeti, dayanağı varmış. «Kılınç, tırpan, orak» kimdeyse «şeriat»ta ondaymış.

Dinamo «Mapusanemden Şiirler»in sonuna bir de koşma yazmış. Dertleriyle yaşadığı halkının geleneksel şiirine saygıdan olmalı :

«Çileler zinciri hep peşimdedir
«Işığa gözümü açtım açalı,
«Yaşamak destanı hep düşümdedir
Ecel köprüsünden geçtim geçeli. (s. 154)

Köroğlu'nun, Dadaloğlu'nun, Zihni'nin, Karacaoğlan'ın koşmalarındaki biçimi anımsatıyor. -a, -b, -a, -b / -c, -c, -c, -b / -ç, -ç, -ç, -b / -d, -d, -d, -b / -e, -e, -e, -b. Biçiminde uyak düzeni var. Fakat içerik bakımından sanatına kattığı mayayı burada da koruyor.

Dinamo'nun şiiri açık, duru, ayakta bir şiirdir. Anlaşılmaz, kafayı zorlayan dizelere rastlanmaz. Sanatı toplum kalkınmasında amaç olarak kullanmanın en güzel örneğidir. Şu dizelerdeki çekicilik, akılcılık, lirizm de savımızı kanıtlar, tıpkı öbürleri gibi :

21. YUZYILIN INSANLARINA ŞIIRLER
«Çiğneyerek kaldırım taşları gibi
«Aşksız ve ekmeksiz zamanları
«Sizin şarkınızı söylüyorum
«Yirmibirinci yüzyılın insanları:
«Dolaşacaksınız dünyayı
«Evinizin bahçesinde dolaşır gibi
«Ve giyeceksiniz mutluluğu
«Çiçek kokulu bir çamaşır gibi.
«Artık bitmiştir insanın insanla savaşı.
«Artık, dinçtir kahpe dertlerden yana insanın başı
«Ve günlük dertlere harcanmaz artık
o altın gözyaşı, (4)

Şairin geleceğe karşı duyduğu umudu, güveni içeren «21. Yüzyılın İnsanlarına Şiirler» gerçekten de korkunç bir imge gücünün toplumsal olayların varacağı doğal noktayı saptamadaki başarısıdır. Yirmi birinci yüzyılın insanları gerçekten de bu dizeleri haykırabilecekler mi?

«Mapusanemden Şiirler»i esas alarak Dinamo'nun şiirinden çıkardığımız sonuçları şöyle sıralayabiliriz: 1) Vuruculuk-dövücülük, 2) Tarihi akış içerisinde yerini bulma, 3) Baskıdan doğan kahramanlık, ataklık, gür, tok ses, 4) Kendi bireysel çilelerini diyalektik açıdan işleme, 5) Kardeşlik, dostluk, sapına dek özgürlük, (Şairin özgürlük anlayışı toplumsaldır. Bireysel yutturma bir özgürlük anlayışı yoktur. Onu bunu yeyip, yutan, onursuz, adaletsiz davranışlar özgürlükten sayılmaz.), 6) Gelip geçmiş bilim, sanat, devrim kahramanlarını malzeme olarak kullanma, 7) Tüm bunların üstesinden gelen rahatlık, akıcılık, devrimcilik, akılcılık, güzelduyu, kalıcılık.

(1) A. İhsan, Mapusanemden Şiirler'in önsözü, s. 6
(2) A. Bezirci, On Şair On Şiir, s. 34.
(3) A. Bezirci, A.G.Y., s. 34.
(4) A. Bezirci, Dünden Bugüne Türk Şiiri, s. 666.

İSTANBUL YÜKSEK ÖĞRENİM KÜLTÜR DERNEĞİ'NİN BİLDİRİSİ
İDAM CEZALARI KALDIRILMALIDIR

Yasalarda suç, kamu düzenini ve asayişi bozucu yönde işlenmiş ise adi, devletin varlığını ve niteliğine karşı işlenmiş ise siyasî suç adını alır. Sınıflı toplumlarda siyasî suçlar ayrı bir önemlilik taşırlar. Çünkü devlete karşı işlenen suç, devlet mekanizmasını sınıfsal iktidarını perçinlemek için kullanan kesime karşı işlenmiş demektir ve bu kesim, kendi çıkarları doğrultusunda, işlenen suçu cezalandırarak bir daha işlememesini yani sınıf diktatörlüğüne saldırılmamasını sağlamaya çalışır.

Kapitalist ülkelerde bu sınıf, yani devlet mekanizmasını kendi çıkarları doğrultusunda kullanan sınıf burjuvazidir. Bu mekanizmanın hukuksal görünümü de burjuva hukuk yasalarında yansır. Hırsızlığa karşı yapılan mücadele, verilen cezalar, burjuvazinin üretim araçları üzerindeki mülkiyetini meşrulaştırmaya ve haklı göstermeye zemin hazırlar. Açlıktan ölmemek için fırından ekmek çalan işsiz ile ağanın toprağını işgal etmek zorunda kalan yoksul köylü, özünde aynı şeyin kavgasını yaparken cezalandırılırlar. Yaşamak kavgası, oysa ki burjuva yasaları, yaşamadan tek bir şeyi anlarlar. Burjuvazinin sınıf diktatörlüğünün yaşaması.

Kamu düzenini bozucu nitelikte olsun, devlete karşı işlenmiş olsun, tarihin her döneminde, insanlar, suçlarının derecelerine göre cezalandırılmışlardır. Yalnız bir türlü suçlarda ölüm cezaları sabırsızca infaz edilmiştir ki, o da devlete ya da yukarıda açıklamaya çalıştığımız gibi belli bir sınıfın çıkarlarına karşı işlenmiş, çağımızda burjuva hukuk yasalarının siyasal suç şeklinde nitelendirdiği suçlardır. Sezar'ın «yenilen köle-gladyatörün hemen öldürülmesi için sabırsızca parmağını oynatması, köle sahiplerinin zenginliğinin devamında, her an isyan edebilecek kölelerden hemen o anda bir tanesinin bile öldürülmesinde yarar gördüğündendir. Şili'de devrimcilerin kitle halinde yok edilmesi, Emperyalizm ile çıkar birliği halindeki Şili Burjuvazisinin, sınıf diktatörlüğünün devamında gördüğü menfaatleri gereğidir.

Bugün idam cezasının uygulanmadığı emperyalist ülkeler bu özelliklerinden dolayı, gerçek demokrasinin sahibi olduklarını iddia ederek yoğun propagandaya girişmekte ve geri kalmış ülkelerin Emperyalizmle bütünleşmiş burjuvazisi, bu propagandayı besleyerek ilkelerinde demokrasinin ancak kapitalizmin gelişmesiyle gerçekleşebileceği yutturmacasını mazlum halklara mal etmek istemektedirler. Dünya'da Emperyalizmin jandarmalığını yapan A.B.D. nin birçok eyaletinde idam cezası kaldırılmıştır. Ama gelecekte bir günde geriye doğru bakıldığında yaşadığımız çağın, A.B.D. Emperyalizminin dünya çapında sömürüsünü sürdürebilmek için, Güney-Doğu Asya'da, Lâtin Amerika'da kitle halinde insanları yok ettiği günler olarak belirleneceği şimdiden gözler önündedir. Emperyalizmin, bağımsızlık savaşı veren halklara karşı takındığı saldırgan tavırlar, katliamlar, idamlar, kurşuna dizmeler, işkenceler, sömürüye dayanan diktatörlüğünün devamı için zorunlu olduğu çağdaş yöntemlerdir. Burjuvazi, kendi felsefesi olarak gösterdiği hümanizmasını, çıkarları tehlikeye düştüğü an en iğrenç faşizan uygulamalarıyla çiğnemeyi, sınıf diktatörlüğünün yıkılma tehlikesine yeğ tutmaktadır.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde idam cezasının kaldırılması, demokrasi (!) sınırlarının genişletilmesi, ülke halkının burvuja sınıf iktidarını zorlayacak bir devrimci birikimde olmamasındadır. Emperyalist Devlet, mazlum dünya halklarını iliklerine kadar sömürdükten sonra bu sömürüden bir pay daha kendi halklarına koklatarak onların maddi seviyelerini belli bir seviyede yükseltir. Böylece cezalandırma yöntemlerinin hafifletilmesi, içten gelecek bir devrimci müdahale ihtimalinin zayıfladığından dolayı, korkusuzca uygulanabilir.

İster emperyalizmin bağımsızlık mücadelesi veren halklara karşı giriştiği kanlı saldırılar olsun, ister geri kalmış ülkelerin Emperyalizmle bütünleşmiş kesimlerinin her türlü faşizan uygulamaları olsun, bu tavırlar sömürü düzeninin devamı için artık erken tedbirler değildir ve olamayacaklardır. iBr ülkedeki yurtsever devrimcilerin idamı edilmeleri, kurşuna dizilmeleri, toplu halde yok edilmeleri, o ülke halkının devrimci mücadelesini durduramaz, tersine kuvvetlendirir ve yükseltir. Yarım yüzyıllık faşist idare Portekiz halkının demokratik özelliklerini sindirememiş, faşizm yıkılmıştır. Her türlü anti-demokratik uygulamaya rağmen halkımızın 14 Ekim seçimleri ile sermaye diktatörlüğüne indirdiği darbe, halkların bağımsızlık ve demokrasi mücadelelerinin ağır cezalandırmalarla, işkencelerle engellenemiyeceğini kanıtlamıştır.

Türkiye halkı yeni hükümeti, demokratik özlemlerini gerçekleş-

tirmek üzere görevlendirmiştir. Koalisyon partileri, temsil ettikleri sınıfsal tabanları olarak, anti-demokratik uygulamaları çıkarlarına özdeş tutan büyük sermaye kesimlerinin karşısındadırlar. Bütün anti-demokratik uygulamalara karşı takınılacak tavır, Türkiye'de Emperyalizmle bütünleşmiş hakim sınıflara karşı verilecek mücadelenin temelidir. Yurtsever gençlik olarak demokrasi, cephesinin en sağlıklı bir şekilde kurulabilmesi için tüm anti-demokratik yasalara ve bu yasaların getirdiği uygulamaların kaldırılması gereğine inanıyoruz. Halkımızın demokratik özlemleri ile güçlenen devrimci mücadelesini, hiçbir faşizan tedbirin önleyemiyeceğini biliyoruz. Yurdumuzda gerçek demokrasinin ancak tam bir düşünce ve fikir özgürlüğü ortamının getirilmesi, bütün faşist cezalandırma yöntemlerinin ve buna bağlı olarak ister adi ister siyasî suçlar için olsun, idam cezasının kaldırılmasıyla gerçekleşeceğini hatırlatıyoruz.

BALYOZ HAREKATININ DEVAMI!..
ÜNİVERSİTELER DİSİPLİN YÖNETMELİĞİ

Disiplin suçları ve cezaları :

Madde 1.1 — Üniversite içinde veya dışında Üniversite öğrenciliği sıfatına şeref ve haysiyetine aykırı harekette bulunan veya Üniversitenin sükûn ve huzurunu ve çalışma düzenini bozan veyahut üniversitenin ve üniversite mensuplarının şeref ve haysiyetine ve şahıslarına tecavüz eden ya da bunlara saygı dışı davranışlarda bulunan öğrencilere 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu ve bu Yönetmelik hükümlerine göre, disiplin cezası verilir.

2 — 1. fıkrada belirtilen fiillere «disiplin suçu» denilir.

Toplumumuzda, emperyalizme göbeğinden bağımlı Üniversite oligarşisinin bir kurumu olan Üniversitelerarası Kurulun hazırladığı, ve sadece bu giriş maddelerine dayanarak bir medrese yönetmeliğinden farklı olmadığını rahatlıkla söyleyebileceğimiz bu yönetmeliğin gene kimlere hizmet etmek üzere hazırlandığı gün gibi açıktır. Ancak yoruma geçmeden önce, bu gerçekten isyan ettirici ve çağdışı yönetmelik maddelerinin en çarpıcı olanlarını sıralamakta fayda görüyoruz.

Madde 2 — Disiplin cezaları şunlardır :

a) Uyarma, b) Kınama, c) Bir haftadan bir aya kadar Üniversiteye devamdan menedilme, d) Bir veya iki yarı yıl için Üniversiteye devamdan menedilme, e) Üniversiteden çıkarma.

Madde 3 — 1. Disiplin suçları ve bunlara verilecek cezalar aşağıda gösterilmiştir :

A. Aşağıdaki fiilleri işleyenler hakkında, hareketlerinin tak-

dir olunacak ağırlığına göre, ikinci maddenin a, b, c bentlerinde yazılı cezalardan birisi hükmolunur

a) Üniversite öğretim üyelerine veya yardımcılarına karşı saygı dışı davranışlarda bulunmak,

b) Üniversite içinde veya dışında tek başına veya toplu olarak üniversite öğrenciliği şerefine aykırı hâl ve harekette bulunmak.

B. Aşağıdaki fiilleri işleyenler hakkında, hareketlerinin takdir olunacak ağırlığına göre 2. Maddenin b, c, d bentlerinde yazılı cezalardan birisi hükmolunur :

a) Üniversitenin sükûn ve huzurunu bozacak nitelikte her türlü hareketlerde bulunmak veya bunlara teşebbüs etmek,

b) Üniversite içinde siyasi veya ideolojik faaliyetlerde bulunmak veya tahrik, teşvik veya propagandalar yapmak,

g) Üniversiteye bildirilmesi gereken hal ve durumları saklamak veya yanlış bildirmek,

h) Üniversite veya fakültenin Öğrenci Temsilcisi sıfatını takınarak beyanatta veya teşebbüslerde bulunmak... Dekanın muvafakatı ve Rektörün tasvibi olmaksızın üniversite veya fakülte ünvanını herhangi bir tarzda kullanmak,

m) Üniversite içinde Rektör veya Dekanlar tarafından tayin edilen yerlerden gayri mahallere ilân yapıştırmak veya yazılar yazmak, ya da bildiriler dağıtmak,

n) Üniversite, Fakülte ve bağlı kuruluşlara ait binalarda ve eklentilerinde yetkililerden izin almadan, toplantılar tertip etmek veya buna teşebbüs eylemek,

o) Öğretim üyeleri, yardımcıları veya üniversite idarecilerini tehdit etmek,

p) Üniversite, fakülte veya bağlı kuruluşlara ait binalarda veya eklentilerinde yetkililerden izin almadan açık veya saklı dernek veya sair kuruluşlar teşkil etmek, ya da bu tür faaliyetlere teşebbüs eylemek.

C. Aşağıdaki fiilleri işleyenler hakkında, hareketlerinin takdir olunacak ağırlığına göre 2. maddenin c, d, e bentlerinde yazılı cezalardan birisi hükmolunur :

a) Tek başına veya toplu olarak üniversite yönetmelikleri veya üniversite idaresi, fakülte öğretim üyeleri veya idaresi veya bu idare ve heyetlere mensup olanların ve yardımcılarının şahısları veya kararları aleyhine saldırgan nitelik-

te yayınlar yapmak veya bunlar aleyhinde öğrencileri kışkırtmak ya da bu gibi fiillere teşebbüs etmek.

... Ve maddeler dizisi bu şekilde uzayıp gidiyor. Bu akıl almaz derecede gerici maddelerin sıralanışını uzatarak kişilerin sinirlerini bozmaya hakkımız yok. Ancak görülen odur ki, bu yönetmeliği hazırlayan saygıdeğer (!) beyler bir maddeyi unutmuşlar :

Madde X — Dekanlar veya Rektör bilâ kayd-ı şart, fakülte veya üniversitelerdeki öğrencileri serbestçe satabilir, ölüm dahil her türlü cezayı verebilir veya her türlü işte kullanabilir.

Bu yönetmeliği köleci toplumdaki toprak veya mülk sahiplerinin kölelerine uyguladıkları yönetmeliklerden ayıran tek husus bu maddenin (herhalde büyük bir dalgınlık sonucu) unutulmuş olmasıdır.

Asıl güç olan şey, yukarda saydığımız maddelerin eleştirisidir. Bunlar o kadar kabaca kaleme alınmış ve saçmadırlar ki, teker teker ele almaya kalksak boş yere onlarca sayfa işgal etmiş oluruz.

Bu yönetmelikle, kendisine her türlü haksızlığı uygulayacak veya en ağır hakaretlerde bulunacak bir öğretim üyesine, öğrencilerin boyun büyüp : «Ne kadar da doğru buyurdunuz hocam» demesi bekleniyor. Oysa ki, çağdaş yüksek öğrenim genci (ve insanlığının bilincinde olan herkes) kişilerin taşıdıkları ünvanlara değil, kişiliklerine saygı duymakla yükümlüdür. Burda kullanılan kıstas ise o kişinin dürüst, namuslu ve yurtsever olması, kısacası ezilen halktan yana olup olmadığıdır. Ayrıca bu baylara sormak gerekir; saygı dışı davranış denilen olguyu saptayacak ve derecesini tesbit edecek aleti nasıl hazırlamışlardır? Yani yolda hocasını selâmlamayı ihmâl etmiş bir öğrenci saygı dışı davranışta bulunmuş mudur, bulunmuşsa bunun cezası ne olmalıdır : okuldan bir hafta mı yoksa bir ay mı uzaklaştırma?

Her fırsatta batı demokrasisi hayranı geçinen ve dudaklarında sahte bir tebessümle «bilim yuvası» diye adlandırdıkları üniversiteleri ilk çağın karanlıkları içine sokmak isteyen kişilerin hazırladıkları ve çağdaş fikir akımlarının üniversitelere girmesini budalaca engelleme çabalarından öğrencileri birer "Sayın muhbir vatandaş" haline getirme isteklerine varıncaya dek, her bir maddesi açıkça uluslararası tekelci sermayeye uşaklık kokan bu yönetmeliği bizler yurtsever yüksek öğrenim gençliği olarak tümüyle reddediyoruz. Ve diyoruz ki, eğer bu gerici yönetmelik derhal yurdumuz ve dünya gerçeklerine uygun bir yönetmelikle değiştirilmezse, kâğıt üzerinde kalmaya mahkûm olacaktır. Zira bilin-

melidir ki, halkımızın devrimci mücadelesi ve onun bir parçası olan Demokratik Üniversite Kavgası bu türden çağ dışı kanun ve yönetmeliklerle asla önlenemez.

İ.Y.Ö.K.D. olarak, yurdumuzdaki tüm ilerici öğrenci derneklerini, saygı görmeye gerçekten lâyık tüm öğretim üyelerini, ilerici kuruluşları, demokrasiye inandığını söyleyen koalisyon hükümetini ve kamuoyunu, pratikte hiçbir geçerliliği olmayan ve Üniversitelerimizi dünyaya alay konusu edecek bir kara leke olan bu yönetmeliğe karşı en sert tepkiyi göstermeye çağırıyoruz.

İ.T.Ü. VE İ.Ü. YEMEKHANELERİNDE BOYKOT VE GREV

2 Mayıs 1974 günü İ.T.Ü. Gümüşsuyu binası yemekhane işçileri çalışma şartlarının düzeltilmesi için greve başlamışlardır. Bu olay karşısında işçilerin direnişine paralel olarak İ.T.Ü. öğrencileri de diğer fakültelerde yemekleri boykot ederek yemekhane işçilerinin haklı direnişlerinin yanında yer almışlardır.

İşveren durumundaki emekli albay Esat Olgay'ın üç yıldır işçilerin hakkını vermemesi ve iki günde bir işçi değiştirmesi boykotun İstanbul Üniversitesi'ne de sıçramasında büyük etken olmuştur.

Bu olaylar sırasında, geçmiş iktidarın Üniversiteleri ve bilhassa öğrencileri baskı altında tutmak için Üniversite binalarına yerleştirdiği kolluk kuvvetlerinin işverenin isteği üzerine, direniş pankart ve afişlerini kaldırmaları öğrenciler ve işçiler tarafından tepkiyle karşılanmıştır.

Gelişmeleri madde madde özetleyecek olursak olaylar dizisi bizlere gerçekleri bir kez daha belgeleyecektir.

1 — İşveren durumundaki emekli albay kanunsuz olarak işçileri mesai ücreti ödemeksizin 8 saatin çok üstünde çalıştırmaktadır. Bu uygulamaya karşı çıkıp hakkını yasalar dahilinde arayan işçiler ise soluğu Üniversite dışında almaktadır.

2 — Yemekhanede çalışan işçilerin pek çoğu sendikasız olduğundan hiçbir iş güvenlikleri yoktur; ayrıca sendikalaşma yolunda faaliyet yürüten işçiler ise derhal işten çıkarılmaktadır.

3 — Çalışan işçilerin kasıtlı olarak devamlı değiştirilmeleri, öğrencilerle kısmi de olsa temas kurmalarını engellemektedir. Böylece anti-demokratik uygulamaların sürekliliği işveren tarafından sağlanmaktadır.

4 — Üniversite ve öğrenciler açısından ise yemekhanelerin durumu çok daha kuşku uyandırıcıdır. İ. Ü. ve İ. T. Ü. gibi öğrenim kurumlarında, aynı şahıs gerici iktidarlarla yakın diyaloğu

olduğundan, yemekhanelerin ve kantinlerin işletilmesini üzerine alabilmiştir. Ancak ihalenin hangi şartlarda ve ne şekilde gerçekleştiği öğrenciler tarafından bilinmemektedir. Bunlara paralel olarak 12 Mart sonrasında kantinlerde çalıştırılan bazı kişilerin muhbirliği meslek edinmeleri dikkat çekici olmuştur.

5 — Öğrenciler açısından önemli etkenlerden birisi de yemeklerin kalitesinin eskiye nazaran son üç yılda büyük düşüş göstermesidir. Örneğin her yemekte 196 gram olarak verilmesi gereken et miktarı 100 gramı bile bulmamaktadır. Niteliksel ve niceliksel kontrolu yapılmayan bu yemeklerden yiyen öğrenciler, gerektiği şekilde doymadıkları gibi, aralarından mide ve bağırsak hastalıklarına yakalananların sayısı bir hayli kabarıktır. Bu yüzden de öğleden sonraki derslerde verim düşmektedir. Bu durumun sorumluları işveren durumundaki emekli albay kadar üniversite yetkilileridir de.

Öğrenci cemiyetleri zamanında yemekhane uygulaması

Geçmiş dönemlerde öğrenci cemiyetlerinin yetkilileri bizzat sebze haline kadar giderek, alınan her türlü malzemenin kontrolunu öğrenciler adına yapmaktaydılar. Gene öğrenciler arasında sürekli yemek listesi tesbiti yapılarak geniş öğrenci kitlesinin arzuladığı yemek türleri doyurucu olarak çıkardı. Yemekler konusundaki bu durum dahi öğrencilerin yönetime katılmalarının gerekliliğini belgeleyen küçük bir örnektir.

«Her mahallede bir milyoner yaratma» zihniyetini temsil eden geçmiş iktidarlar, resmi kuruluşların bir takım ödeneklerinin yok pahasına özel şahıslara peşkeş çekilmesi ilkesinden hareket ederek, öğrencilerin yetersiz ve sağlıksız beslenmeleri pahasına Üniversite yemekhanelerinin işletmesini Üniversite ve cemiyetlerden alarak özel şahıslara devretmiştir. Böylelikle hergün birkaç tanesinin daha açığa çıktığı yolsukluklardan bir tanesine daha yeşil ışık yakılmıştır. Örneğin işveren durumunda olan mesul müteahhit emekli albay işçilerle olan anlaşmazlıklarda işveren olarak rektörü göstermekte, fakat buna rağmen üç buçuk milyon gibi büyük bir meblâğı tutan ödeneğin % 89'unu bir çırpıda çekebilmektedir. Böylece maliyeti 5 TL.yi asla aşmayan bir yemeği 8 TL.sına (4 TL. öğrenci + 4 TL. Üniversite) satarak elde ettiği aşırı kâra, bu parayı başka alanlarda işleterek yenilerini ekliyebilmektedir.

Bu konudaki tavrımız sömestr sonunda bitecek olan anlaşmanın yenilenmeyip, yemekhane işletmesinin milyoner namzeti kişilere değil, Üniversite - öğrenci işbirliğine verilmesi yönünde uğraş vermek olacaktır.

DEVRİMCİ YAYINEVLERİ BİLDİRİSİDİR :

İşçi sınıfına ve onun siyasî örgütünün oluşacağına inanan biz devrim yayınevleri, emperyalizmin ve onun egemen güçleri finans-kapitalin, devrimcilerin daima karşısında olacağının bilincindeyiz. Bu bilinçle emekçi halkımıza duyurmak isteriz ki :

1 — Fikir suçu diye bir suç yoktur.

2 — Bundan böyle faşizmin her türlü baskısına rağmen devrimci yayınlara bütün olanaklarımızla devam etmeye kararlıyız.

3 — Egemen sınıfların işkencesinden ve de hapsinden korkmuyoruz.

4 — Egemen sınıfların 141-142-146 silâhlarının, işçi sınıfının bilinçli mücadelesiyle ortadan kaldırılacağının bilincindeyiz.

16.5.1974

Öncü Kitabevi
Zeki Öztürk

Yöntem Yayınları
Çiğdem Özgüden

Ararat Yayınları
Ramazan Yaşar

Hasat Yayınları

Yar Yayınları
O. Y. Çobanoğlu

Tel Yayınları
Aygören Dirim

Yücel Yayınevi
Metin İlkin

Ok Yayınları
Nurer Uğurlu

Koral Yayınları

Ekin Yayınları
A. Sinbel - A. Davaz

Yeni Adımlar Dergisi

Sinan Yayınları
Hayati Asılyazıcı

Habora Yayınları
Bülent Habora

Akyolcu Yayınları

Tiyatro-74 Dergisi
Tanju Cılızoğlu

Suda Yayınları
Orhan Suda

Gözlem Yayınları

Türkiye Yazarlar Sendikası geçici yönetim kurulu saymanı Leylâ Erbil görevinden ayrılmıştır. Neden olarak, sendikaya üye kazanmak amacıyla bazı ünlü yazarlara mektup gönderilmesi kararının yozlaştırıldığını gösteren Erbil, 1 Mayıs tarihli istifa mektubunda : **Adı Devrimci Yazarlar Sendikası konulmasa da, Türkiye Yazarlar Sendikası'nın Akdemir Akmut gibi sıkı yönetimin adamlarına gazetesinin sütunlarında övgüler yağdıran Mutluay ve benzerleri yazarlara onur verici davetiyeler çıkarmak zorunda olmadığını** belirtmiş, ve **hiç bir edebiyat sorununa tepki duymayacak kadar yüceliğe erişmiş bir kadroyla çalışamayacağını** açıklamıştır.

koral yayınları

EMİL GALİP SANDALCI

SEYREDERKEN KENDİMİZİ

- Geçirdiğimiz dönemi seçkin bir kalemden gün gün izleyeceğiniz bir eser.
- 344 Sayfa 20 Lira
- İsteme adresi: P.K. 907 Sirkeci/İstanbul

PROLETARYA YAYINEVİ : 1

DARBENİN PENÇESİNDEN KURTULAN
DEVRİMCİLERİN AĞZINDAN

ŞİLİ SOSYALİZMİNİN İÇ YÜZÜ

Çeviren : Metin İLKİN

ŞİLİ GERÇEĞİNİ ŞİLİLİLER'DEN DİNLEYELİM

İsteme adresi : P.K. 691
Sirkeci/İSTANBUL

Fiatı : 4 Lira

PROLETARYA YAYINEVİ : 2

V. İ. LENİN

HALKA ÇAĞRI VE SOSYALİST İKTİDARIN GÜCÜ NEDİR

(ÇIKIYOR)

yerebatan cad.
üretmen han. 405
cağaloğlu-İst.
26 80 70-22 04 24

dünya para bunalımı

Jacques Malterre
Türkçesi: Aslı Davaz/10 lira

● Para sistemi nedir? ● Çağdaş kapitalizmin çelişkileri ve dünya para bunalımı ● Amerikan ödemeler dengesi açığı ● Euro-dolar ● Günümüzde dev boyutlara erişen uluslararası serbest sermaye pazarı ● Çokuluslu şirketler ● Uluslararası spekülasyon ve dünya para bunalımı.

Gelecek kitabımız:

emperyalizm 1970

Pierre Jalée
Türkçesi: Tektaş Ağaoğlu

● Emperyalizm ve hammeddeler ● Emperyalizm ve uluslararası ticaret ● Sermaye ihracı ● 20. Yüzyılda kapitalizm ● Mali-endüstriyel oligarşi ● Tekelci devlet kapitalizmi ● Emperyalizm, Üçüncü Dünya ülkeleri ve sosyalist dünya ● Amerikan süper emperyalizmi.

iki taktik

lenin

SUDA YAYINLARI

Fiyatı: 15 lira

orhan suda P. K. 1 sirkeci · İstanbul